Bílé Karpaty
Biele Karpaty

2/2005

Časopis moravsko-slovenského pomezí

Z obsahu:

* Nejlepším ochráncem je vlastník * Joža Uprka
* Karpaty očima starého značkaře * Kyanovodíkom proti nepriateľom

Novým vedoucím Správy CHKO Bílé Karpaty se stal Jiří Němec. S jeho názory se můžete seznámit v **rozhovoru** na str. 2 - 3.

Obec Malá Vrbka organizuje v červnu opět **Horňácké kosení**. Více informací na str. 4.

Málokdo zná Bílé Karpaty tak jako **Jiří Stojan**, člen Klubu českých turistů a dlouholetý značkař. Jeho postřehy najdete v článku na str. 12.

Dnešní **portrét** na str. 10 je věnován snad nejznámějšímu malíři Slovácka - Jožovi Uprkovi.

Obsah:

Úvodník
Úvodník hodnotící 1
Náš rozhovor
Nejlepším ochranářem je vlastník 2
Akce v Bílých Karpatech / Akcie v Bielych Karpatoch
Horňácké kosení, Ekologické centrum v Hostětíně 4
Radějovské kulturní léto, Sympozium 5
Starostové a časopis 6
Letničky a dvouletky 7
Učíme se od mala / Učíme sa od mala
Pohodová mateřská škola 8
Naučná stezka Květná, Houby nejsou na houby, Dobrovoľníci nespia 9
Obce Bílých Karpat
Hroznová Lhota 10
Portrét
Jožа Uprka 11
Karpaty očima starého značkaře 12
Tip na výlet 13
Zprávy ze Správy / Správy zo Správy
Památný strom (19), Ochrana biotopov 14
Spomienka 15
Naše muzeá
Památný dom v Zemianskom Podhradí 16
Řádí borelióza 17
Recenze
Ekologické zemědělství 18
Pole neorané
Európske dotácie a zdravý sedliacky rozum 19
Tajemství přírody / Tajomstvá prírody
Ondatry slaví sto let 20
Kyanovodíkom proti nepriateľom 21
Pohádka
O duze a motýlovi 22
Česko-slovenský slovníček 23
Kam pro informace 24

V rubrice **Tajemství přírody** na str. 20 - 21 najdete článek o historii ondatří populace u nás.

A dnešní **pohádka Pavla Bezděčky** na str. 22 vám vysvětlí, kde se vzaly barvy na křídlech batolce duhového.

Na titulní stránce je vstavač nachový, na zadní straně je otakárek ovocný.

Úvodník hodnotící

10 let časopisu Bílé - Biele Karpaty znamená už slušnou hromádku časopisů. Na výšku měří asi 5,5 cm, váží přes 2,5 kg a představuje celkem téměř 1000 stran textů v 38 časopisech. Redakcí prošlo za tu dobu 11 lidí. Mohla bych spočítat i články, rubriky... Ale zhodnotit deset let existence časopisu znamená určitě něco úplně jiného než změřit, zvážit a spočítat.

Držím v ruce úplně první číslo časopisu - tehdy ještě Ročenku Bílé Karpaty 1/94 - 1. mimořádné číslo, které vyšlo v květnu 1995. Na obálce je květ toříče, na první stránce přání do začátku od Prvního tajemníka velvyslanectví Spojených států amerických Dr. Camerona Muntera. Začínali jsme s hlavou vztyčenou a mířili vysoko. Časopis měl být „zdrojem poznání, inspirace a dobrých nápadů a vizitkou - nejen naší redakce ale především Bílých Karpat a jejich obyvatel." Zda se stal tím, čím jsme chtěli, posuzovat nebudu. Ale hned na další straně prvního čísla je rozhovor - a tentokrát poslední. Rozhovor s Josefem Vavrouškem, který téhož roku v březnu tragicky zahynul se svou dcerou Petrou v Roháčích. Od této události uplynulo deset let - a já si za tu dobu mnohokrát uvědomila, že jeho moudrost a nadhled naší společnosti velice chybí. I jemu dnes patří mé poděkování a vzpomínka, neboť bez jeho podnětů by dnes řada věcí vypadala jinak.

Po prolistování a přečtení vidím, že první číslo časopisu předznamenává mnohé - někdy zjevně, jindy méně. Mnoho prostoru tu je věnováno kosení - jak jsem později během let poznala, naprosto klíčové aktivitě Bílých Karpat. Jistě, psali jsme o mnoha aspektech zemědělství a ochrany přírody a krajiny, o managementu chráněných území a o rozvoji pastvy, o dotacích a formulářích, ale za tím vším stále byla, je a bude jedna zásadní otázka - zda se podaří letos (stejně jako loni i stejně jako napřesrok) včas posečt. Jestlipak by v logu CHKO neměla být spíše kosa než květ střevíčníku?

Ale i další klíčové téma Bílých Karpat se v prvním čísle našlo - lidé. Horňácké i Kopaničářské slavnosti neztratily nic na své malebnosti, Česko-slovenský Silvestr ve Strání - stejně jako Mikulášský jarmek každým rokem dál a dál rozkvétá. I téma česko-slovenské hranice se tu objevilo - a zdaleka ne naposledy. Tato dělicí linie se nás dotkla a dotýká natolik, že jsme po pěti letech český časopis přejmenovali na česko-slovenský a mezi členy redakce přibyli kolegové ze Slovenska. Velmi zajímavý je polozapomenutý sociologický průzkum z Moravských Kopanic. Měli jsme tehdy pocit, že nám řekl hodně nového, dokázali jsme ale tyto znalosti dostatečně využít? Nejsem si jistá. Nepochybně ale přinesl i jiné výsledky než jen odpovědi na otázky, do krajiny Bílých Karpat přivedl několik dalších lidí, kteří si ji v srdci ponesou navždy, pro mě to byla jedna z prvních a obohacujících zkušeností s mezinárodní spoluprací.

Ostatně i o té se v tomto prvním čísle psalo. I to je jedno z často se opakujících témat. Bílé Karpaty jsou v podstatě ohromná křižovatka, kde se setkávají botanici, zoologové, ekologové, mykologové, krajináři a další vědci z České republiky i celého světa. Řada z nich se sem pravidelně vrací, někteří tu zakotvili natrvalo a stali se nedílnou součástí místního života. Někteří se také v našich úvodních článcích vyznali ze své lásky k Bílým Karpatům, z okouzlení jejich jedinečnou krajinou a ze svého strachu o její budoucnost. Pročítala jsem si jejich články a nemohla jsem si nevšimnout, jak se jeden a tentýž motiv stále opakuje. Ano, Bílé Karpaty jsou jedinečné, a není třeba proto hledat jiná a výstižnější slova. Všichni to víme a všichni jsme jimi poznamenaní.

Pokud bych měla hledat, co nám těch deset let dávalo naději, že má smysl pokračovat v naší práci, a sílu v ní vytrvat, byly právě tyto otisky v našich srdcích. Pomohly nám hledat nápady a inspiraci, překonat vzájemné neshody i sem tam nepřízeň osudu, která nás potkávala. Díky jim ale také vznikla mezi námi trvalá přátelství. Hodnotu časopisu Bílé - Biele Karpaty po 10 letech si odhadovat netroufám - to ponechám na Vás, na čtenářích. Ale hodnotu vztahů, které mezi námi za tu dobu v redakci časopisu vznikly, oceňuji hodně vysoko. A i proto bych dnes chtěla všem současným i bývalým členům redakce poděkovat - nejen za práci, které si velmi vážím, ale i za přátelství, která mezi námi určitě přetrvají.

Jana Hajduchová

Nejlepším ochranářem je vlastník

Od 1. května 2005 má Správa CHKO Bílé Karpaty nového vedoucího. Je jím 28letý Mgr. Jiří Němec. Je absolventem Masarykovy univerzity v Brně, kde studoval botaniku. Ve své diplomové práci se zaměřil na lesní vegetaci Bílých Karpat.

Na Správě pracuje od 2001, především na evropské soustavě chráněných území Natura 2000.

Proč ses hlásil do konkurzu na vedoucího správy CHKO?

„Když se v loňském listopadu uvolnilo místo vedoucího, kolegové mě k té funkci vyzývali. Bral jsem to jako výzvu mít větší vliv na dění v Bílých Karpatech. Ale nejsem ctižádostivý a jakmile budu cítit, že budu účinnější nebo potřebnější pro Bílé Karpaty někde jinde, rád se přesunu."

Jinde..., to myslíš třeba ministerstvo?

„Ne, haha, spíše opačným směrem. Myslím spíše začít udržovat problematickou lokalitu nebo šířit osvětu a nadšení pro přírodu přímo v terénu mezi lidmi. Ale to jsou zatím spíše vzdušné zámky, takovéto bohulibé aktivity dnes člověka neuživí."

Jsi tak vázaný na Bílé Karpaty?

„Narodil jsem se sice v Brně a bydlel a studoval jsem tam, ale od dětství do Karpat jezdím. Trávil jsem tam prázdniny a spoustu volného času. Mám v Karpatech totiž své kořeny - tím myslím předky, kteří pocházejí z Komni a ze Záhorovic, kde od roku 2000 bydlím. Nedokážu si představit žít někde jinde, mimo karpatský region.

Také se hodně pohybuji na Moravských Kopanicích, kde mám chalupu a snažím se udržovat zanedbané pozemky okolo - a trošku se to i daří. Ale jinak Bílé Karpaty, ať už Kopanice, Valašsko nebo Horňácko, mají jedno společné a to v tom smyslu, že je tam vidět velmi silný a přitom pozitivní vliv člověka na krajinu. Zdejší přírodní prostředí bylo vhodným způsobem obhospodařováno a pozměňováno, takže se vyvinulo do větší krásy i rozmanitosti forem života, jak lidského tak i té přírody. Asi proto je ta krajina - nejen Bílých ale celých Karpat - mému srdci blízká."

Jaké máš kontakty s lidmi působícími v oblasti?

„Máme dobré a vřelé vztahy se starosty, úřední i praktické. Dokazují to naše pravidelná setkání s nimi, která jsou hojně navštěvována. Pro starosty je to příležitost se setkávat sami mezi sebou, ale také se dozví nějaké novinky od pracovníků Správy - jsme všichni úředníci.

Obce mají určité pravomoci v ochraně přírody a také jsou často vlastníky pozemků, takže ve spolupráci můžeme těmto lokalitám zajistit dobrou údržbu.

Ne každý vlastník naplňuje to, co mu zákona předepisuje, proto je jeho praktický přístup k pozemku velmi důležitý. Na tom často stojí a padá ochrana konkrétní lokality. Řekl bych, že nejlepší ochránce přírody je vlastník, ať už fyzická nebo právnická osoba - pokud samozřejmě přírodu respektuje."

Ze které oblasti pochází podle Tebe největší nebezpečí pro krajinu a přírodu?

„Nedá se definovat konkrétní skupina, která by přinášela nějaké riskantní zájmy do Karpat. Jsou to spíše drobnosti nejrůznějšího charakteru. Například lidé, kteří hodlají stavět něco, kde dříve nebylo nic. To je však dobře ošetřováno zákonem, máme možnosti stavbu korigovat, aby krajina nebyla příliš poškozena. Také v oblasti zemědělství jsou určitá nebezpečí. Říkám, že zemědělec je ten, který udržuje krajinu, vážíme si proto každého zemědělce, ale záměry mohou být směřovány i do intenzivnější výroby, která do krajiny nezapadá. To platí i pro lesnictví.

Pak je třeba se nějak postavit k určitým záměrům v oblasti rekreace - různé netradiční sporty, které se vynořují. Jakékoliv hromadné akce, kde se sejde spousta lidí, např. závody, představuje potenciální nebezpečí.

Myslím však, že daleko efektivnější než řešit jednotlivé případy je dostávat do povědomí lidí, co tu krajinu může nebo nemůže poškodit, co je běžné využití a co může zanechat nějakou nevratnou negativní změnu.

Lidí, kteří úmyslně, vědomě poškozují přírodu a krajinu, je velmi málo."

Jaké můžeme očekávat změny pod Tvým vedením? Jakou máš vizi?

„Nemám nějakou vyhraněnou vizi, jsem realistou a vím, že jsem omezen možnostmi a prostředky. Takže budu rád, když stávající zlepšující se trend zachováme. Někdy je mi líto

procházet místa, která jsou z přírodovědeckého hlediska nenávratně znehodnocená. Znám z literatury stav krajiny a především květeny; existuje spousta míst, kde je teď orná půda nebo tam stojí stavba, v lepším případě alespoň pěkná stavba nebo v horším případě nějaký tenisový kurt, a kde se v minulosti vyskytovala nějaká vzácná rostlina nebo vegetace. Ale na druhou stranu mám radost, že se některé lokality zase vracejí a baví mě pracovat na jejich obnově."

Očekáváš od Evropské unie dobrý vliv na naši ochranu přírody?

„To je velká otázka. V západních zemích ta evropská ochrana přírody (tedy Natura 2000) už nějak funguje, nemám však praktické příklady. Teoreticky by vliv EU měl být jednoznačně pozitivní, ale zatím si to nedokážu prakticky představit. Zjednodušeně řečeno, EU stanovuje na lokalitách vyhlášených jako evropsky významné, že stav přírody se zde nesmí zhoršovat. Takže v nejhorším případě zůstane zachovaný současný stav. To však často stojí mnoho peněz na údržbu těch lokalit a nevím, jestli to bude prakticky zvládnutelné."

A co to bude znamenat pro lidi?

„Soustava Natura 2000 není založena na nějakém oplocení lokality a zákazu vstupu. Naopak je zdůrazněn uživatel toho pozemku jako ten, který přináší péči o tu lokalitu. V tom se shoduje se současnou českou ochranou přírody. Takže ta ochrana zároveň zvýhodňuje hospodáře na lokalitě. V loňské novele zákona o ochraně přírody a krajiny je už zavedená náhrada újmy na hospodaření vzniklé požadavky na ochranu přírody, takže se nikdo nemusí obávat, že by byl nespravedlivě omezen ať Naturou 2000 nebo jinak."

Bílé Karpaty mají postavení biosférické rezervace UNESCO. Chceš k tomu ještě něco říci?

„Je to ocenění, které si zdejší krajina a lidé jistě zaslouží a kterého si vážíme a v naplňování poslání BR správa dělá dost, v rámci své každodenní činnosti. Co mně však vadí, je to, že se nijak nelišíme od CHKO, které ty úkoly navíc a zodpovědnost za BR nemají. Další a možná důležitější problém je, že naplňování specifických cílů BR nemáme žádný zvláštní právní nástroj.

Většina biosférických rezervací v Evropě zřejmě funguje jinak, tam se o tu extra práci někdo stará, sleduje a vyhodnocuje výsledky, organizuje konference atd. U nás na to není kapacita, BR je hlavně nálepka a jevíme se navenek jako neaktivní. Řešení bych viděl v tom, že se na tuto práci vyhradí zvláštní pracovník nebo vznikne samostatná správa BR, něco jako BR Dolní Morava."

Jak vidíš spolupráci s nevládními ochranářskými organizacemi?

„Většinou jsou kontakty a spolupráce s nimi vynikající. Dělají dobrou práci. Kdyby nebylo ČSOP Kosenka nebo Bílé Karpaty ale i další, tak by některé lokality možná zůstaly bez údržby. Nevládní organizace také přitahují do regionu aktivity, projekty a peníze, na které státní instituce nedosáhnou. Viz třeba akce Kosenky na záchranu karpatského lesa. Samotná lokalita není zrovna nejzachovalejší ukázka lesní vegetace na Valašsku, ale pomohlo se zde konkrétnímu místu a rozvinula se kolem toho velká osvětová akce, a to je velmi přínosné.

Nevládky jsou nezatížené úřadem a mají úplně jiný pohled, jsou takové ryzejší, nadšenější než ti suší úředníci. Mohou mít pozitivní vliv i jako účastníci správních řízení. Ale nechci jen chválit. Někdy působí, sice v dobré víře, spíše potíže, protože nevidí věci v širším kontextu."

A co spolupráce se slovenskou správou CHKO?

„Je to dosti těžké. Loni proběhlo v naší terénní stanici v Hrubé Vrbce úspěšné společné setkání a obě strany se snažíme o spolupráci, ale jsme v hodně rozdílných podmínkách. Na poli vědeckém je spolupráce tradičně na dobré úrovni, ale mezi úřady se spolupráce moc nedaří. Kompetence a zákony jsou na to příliš odlišné. Co se týká úřadu, daleko lépe spolupracujeme např. se správami národního parku Krkonoše nebo CHKO Český ráj, které s Karpaty nemají nic společného, ale přece jenom řeší podobné otázky.

Když se mně ptáš, jak nejlépe spolupracovat se slovenskou správou, tak si myslím, že úplně nejlepší by bylo obětovat nějaké neúřední dny, dát našim 17 pracovníkům do rukou kosy a hrábě a vyrazit do Bielych Karpat pomoci s údržbou cenných lokalit. Protože já se skoro stydím, když slyším, za jakých bídných finančních podmínek udržují krajinu naší slovenští kolegové, zatímco my na to máme nějaké ty miliony a ještě nám to nestačí. Procvičíme se třeba v létě na Kopanicích a pak na podzim půjdeme na nějaké bielokarpatské mokřady."

Jan W. Jongepier

Horňácké kosení

Letos už pošesté organizuje Malá Vrbka, nejmenší obec mikroregionu Horňácko, folklorní kosení luk. Akce, pořádaná za pomoci Jihomoravského kraje, probíhá v sobotu 18. června nad vesnicí nedaleko od Vojšických luk.

Milovníci horňáckého folkloru a krásné přírody mají v tento den možnost shlédnout či zkusit své síly v kosení či zpěvu a pomoci vybrat ty nejlepší z nejlepších. Od brzkého rána bude čas věnován dnes již zapomenutému životnímu stylu kosců na orchidejových loukách. Krojovaní kosci v doprovodu pohrabovaček z různých obcí i mimo Horňácko soutěží nejen v pokosu, ale i ve zpěvu a ve zvučném nakouvání kos. Odměnou vítězům je mimo darů i putovní cena Pohár starosty obce a ruční horňácká výšivka.

Program doprovází malý jarmak tradičních výrobků, občerstvení a oběd v tradičním stylu pod širým nebem i horňácká cimbálová muzika. Akci tradičně zahajují starostové horňáckých obcí a hosté.

Posláním Horňáckého kosení je mimo kulturní zážitek také snaha navázat a udržet tradice našich předků. Dále seznamuje mladé lidi s těžkou fyzickou prací, kterou kosení květnatých luk obnášelo. A zároveň poukazuje na problém s údržbou krajiny, která kvůli nedostatku péče místy zarůstá neprostupným houštím.

František Hruška
Malá Vrbka

Ekologické centrum v Hostětíně

V úterý 10. května byly v Hostětíně položeny základní cihly symbolizující začátek výstavby Centra modelových ekologických projektů pro venkov.

Zleva: P. Studeník (město Slavičín), P. Stehlík (SFŽP ČR), V. Jurčík (Zlínský kraj), Wilko Roggenkamp (velvyslanectví Nizozemí), D. Orsák (obec Hostětín), Y. Gaillyová (ZO ČSOP Veronica - Ekologický institut), M. Kundrata (Nadace Partnerství), F. Feil (Matra), R. Machů (obec Hostětín).

Zástupce Nizozemského velvyslanectví v Praze Wilko Roggenkamp přiložil k cihlám místním - nepáleným kotovicím (pocházejícím z domu, na jehož místě vzniká Centrum) sto let starou pálenou cihlu pocházející z Nizozemí.

Příprava stavby Centra i jeho vzdělávacího i výzkumného programu byla umožněná díky velkorysé podpoře nizozemského ministerstva zahraniční z programu Matra. I samotná investice, jejíž výše přesáhne 15 mil. Kč, bude částečně financována z programu Matra. Většina prostředků ovšem byla získána v první výzvě Společného regionálního operačního programu (SROP) v rámci Zlínského a Olomouckého kraje. Stavba se bude vyznačovat velmi nízkou spotřebou energie a využitím ekologicky šetrných technologií. Investorem stavby je ZO ČSOP Veronica.

Seminární centrum bude sloužit jako zázemí pro účastníky seminářů a dalších návštěvníků obce, které přitahují nejen fungující kořenová čistírna odpadních vod, obecní výtopna na dřevní štěpku nebo moštárna, ale také krásná bělokarpatská příroda nebo zájem o ochranu přírody, praktické zkušenosti k využitím technologií šetrných k přírodě či zapálení pro věci veřejné. Více informací na www.hostetin.org.

Věra Pospíšilíková

Radějovské kulturní léto

„Slyšeli jste kdy o Radějově? Nejsi nejmenší, Radějove! Našli tě mistři, milovníci přírody, matky nás všech. Jsi sic chudý, ale na krásy přírody bohatý. Radějov má svůj ráz, milý kraj a svou píseň."

Kalvodův obraz ***Chalupa***

Tak nadšeně začíná svůj článek v časopise Našinec (1905) strážnický katecheta Otakar Toubr. V této době se totiž v Radějově, dědině ztracené kdesi v údolí na pomezí rakousko-uherských hranic, objevuje už podruhé pražská malířská škola Mistra Aloise Kalvody a maluje „vesnický svéráz, který jest na vymření". Tenkrát ještě často přehlížený Radějov konce 19. století se tak dostává do povědomí široké veřejnosti jako krásný, nedotčený a klidný kout Moravského Slovácka s lidmi pracovitými a přímými, které stojí za to poznat a navštívit.

V květnu letošního roku, 100 let po jejím ‚objevení', pořádala obec Radějov za odborné pomoci Galerie Výtvarného Umění v Hodoníně výstavu originálů výtvarných umělců 19. a 20. století. V menších prostorách zasedací místnosti obecního úřadu bylo vystaveno 10 maleb a 2 plastiky umělců spjatých prostřednictvím malíře Aloise Kalvody s obcí a okolím.

Celá akce nebyla pro obec tradiční (včetně odpovědnosti za výtvarná díla v celkové hodnotě 3/4 mil. Kč), ale i tak vidělo výstavu na 200 příznivců umění z Radějova i okolí.

Výstava je součástí Radějovského kulturního léta a byla předzvěstí letního dvoutýdenního malířského sympozia Radějovské vrchy, které (za podpory místních podnikatelů) v obci proběhne v druhé půli července na téma „Krajina Aloise Kalvody 1905-2005".

Stanislav Javora
Radějov

Sympozium

Obec Radějov se rozhodla uspořádat v létě roku 2005 I. ročník výtvarného sympozia, které má navázat na umělecké tradice regionu reprezentované, mimo přirozenou lidovou krásu slováckých krojů a starých staveb, především bratry Uprkovými z obce Kněždub, Antonem Frolkou, šlapanickým rodákem Aloisem Kalvodou a světoznámým francouzským sochařem Augustem Rodinem, kteří v našem kraji žili, tvořili, navštěvovali jej a obdivovali.

Sympozium je pro rok 2005 pořádáno na téma Krajina Aloise Kalvody s účastí výtvarníků, kteří mají umělecký vztah k tomuto regionu. Je určeno umělcům, kteří chtějí navázat na historické umělecké dění z let přelomu 19. a 20. století a rozvinout je nynějším tvůrčím pohledem inspirovaným současnou obcí Radějov a krajinou blízkého okolí.

Výtvarného sympozia se mohou zúčastnit jen vyzvaní umělci. Pro rok 2005 je počet stanoven na celkem 6 výtvarníků, kteří si mohou přizvat své žáky. Tématem, kterému se umělci budou věnovat, je krajinomalba inspirovaná obcí Radějov a jejím okolím. Jako nezbytná se předpokládá také kresba. Sympozium bude ukončeno 24. července 2005 slavnostní vernisáží a výstavou pro veřejnost.

Stanislav Javora
Radějov

...v červenci roku 1905 znovu zavítal do našeho Radějova slavný malíř moravský Alois Kalvoda, aby zde po 10 dnů maloval vesnický svéráz, který jest na vymření. Spolu s ním maloval Václav Jícha ze Strážnice, Karel Velner, profesor české reálky v Olomouci a Miroslav Werner, malíř z Vídně. Obrazy byly stejně jako dříve rovněž vystavovány ve škole, kam přišlo znovu mnoho lidí zhlédnout toto krásné umění.

Kronika obce Radějov 1905

Starostové a časopis

Od poloviny 90. let minulého století probíhají jednou nebo dvakrát ročně setkání pracovníků Správy CHKO Bílé Karpaty se starosty obcí a měst. Prvním letošní, které proběhlo koncem dubna za přítomnosti 40 starostů na rekreačním středisku Lopeník, jsme využili k malé dotazníkové akci ohledně tohoto časopisu.

Otázky se týkaly rubrik, čtivosti, grafiky a jiných parametrů tohoto čtvrtletníku. Celkem 20 starostů dotazníky vrátilo vyplněné. I když to není statisticky reprezentativní vzorek, lze se z odpovědí poučit. První otázka se ptala na procento obsahu, které starostové v průměru přečtou. Hodnoty kolísaly mezi 10 a 100, ale průměr je nicméně dobrých 82 %. Jen doufáme, že i ostatní starostové nacházejí v časopise alespoň něco k přečtení.

Zajímalo nás také, co se stane s výtisky po přečtení. Většina starostů (12) výtisky dává do místních knihoven, menšina do archivu nebo ho nechá občanům na obecním úřadě. Jinak jsou schovány do skříně nebo předány dalším čtenářům. Také zastupitelům se časopis dostane do ruky a to celkem v 76%.

Rubriky

Časopis Bílé - Biele Karpaty má víceméně stálou strukturu rubrik, které mohou oslovovat jednotlivé skupiny čtenářů rozdílně. Starostové mohli zájem o rubriky posoudit podle toho, jak často je vyhledávají nebo přečtou (známka 1: často, 2: občas, 3: (téměř) nikdy). Je pochopitelné, že nejméně se čtou stránky Pro chytré děti a dětské příspěvky. Ani není příliš velký zájem o zemědělskou rubriku Pole neorané a recenze nebo česko-slovenský slovníček. Ku podivu mají starostové v největší oblibě rubriku Ovoce našich dědů. Na druhém místě skončily Obce Bílých Karpat. Kompletní výsledek je v tabulce.

Co více?

Ptali jsme se také na to, jaké informace by starostové uvítali nejvíce a které vyloženě postrádají. Mohli vybrat z 15 možností a u starostů asi předvídatelně vyhrála možnost problematiky obcí - dobrých 13 dotázaných toto téma zaškrtlo. Z ostatních nabídnutých oblastí se zájmu starostů těšilo nejvíce životní prostředí (9 bodů), ochrana přírody, místní kultura a historie (všechny 6 bodů). Nikdo však nestojí o články o sportu.

Několik starostů uvedlo konkrétně, co v časopise postrádají. Nejsou to pouze informace o dalších obcích, ale i o tom, jak se obec má postavit k vlastníkům pozemků v CHKO, výstavbě rekreačních objektů nebo černým stavbám. Jeden z nich navrhuje zveřejnit seznam rezervací a na nich prováděné údržby, včetně rad pro vlastníky. Jako další chybějící oblasti bylo uvedeno například něco ze živočišné říše nebo něco zábavného.

Poslední otázky se týkaly časopisu jako celku - hloubka obsahu, čtivost a délka článků i grafika. V tom se ukázala jednota. S hloubkou a délkou článků jsou spokojení téměř všichni. Styl psaní je hodnocen jako dobrý až příjemný, po čtyřech však až odborný, jednou byl označen jako ‚nudný'.

Výsledky budou využívány při tvorbě dalších čísel časopisu. A doufáme, že paní starostky a páni starostové nám pomohou při naplňování rubriky věnované problematice obcí. Náměty jsou vítány, ale zavděčíte se i napsanými články.

Jan W. Jongepier

Pořadí oblíbenosti jednotlivých rubrik

1,35	Ovoce našich dědů
1,41	Obce Bílých Karpat
1,50	Úvodník
1,53	Akce v BK
1,64	Náš rozhovor
1,70	Okénko architekta
1,70	Portrét
1,70	Zprávy ze Správy
1,80	Naše muzea
1,80	Něco z kultury
1,80	Tajemství přírody
1,87	Babiččiny předzahrádky
1,90	Pohádka
1,90	Učíme se od mala
2,00	Pole neorané
2,00	Recenze
2,10	Napsali jste nám
2,20	Česko-slovenský slovníček
2,50	Dětské příspěvky
2,60	Pro chytré děti

Letničky a dvouletky

Venku se mílovými kroky otepluje, dny se prodlužují a po Ledových mužích nastává čas, kdy se ven vysazují už i choulostivější rostliny. Patří mezi ně i řada druhů letniček.

Co jsou to vlastně letničky? Pravá letnička je rostlina, která v jednom roce vyroste ze semene, vykvete, přinese semena a odumře. Ne všechny letničky jsou však letničkami v pravém slova smyslu i ve svých původních domovinách. Něco jiného jsou takzvané nepravé letničky, např. jiřiny nebo bazalka. V oblastech původního výskytu se chovají jako trvalky, my je však řadíme mezi letničky, neboť v našich podmínkách venku nepřezimují a musíme je každoročně znovu sadit na záhon.

Dahlia - jiřina

Dvouletky jsou takové rostliny, které v prvním roce vyklíčí, utvoří listy a přezimují. Často je zimní chlad potřebný k tomu, aby se vyvinula poupata a rostlina mohla dalším rokem kvést a přinést semena. Na konci druhého roku života dvouletky odumírají. Mezi dvouletky patří například slézové růže nebo mrkev. Jenže mrkev my sníme hned na konci prvního roku, neb ji pěstujeme pro kořen a nikoli pro květ. Abychom nemuseli celý první rok hledět na zelené nekvetoucí dvouletky, v praxi se to dělá jinak. Rostliny se napěstují až během léta a vysazují se s podzimem. Zimou tedy projdou tak, jak mají, a pak vykvetou. Jen ten první rok zahradníci trochu ošálili.

Suché oblasti

Většina typických jednoletých druhů pochází ze suchých oblastí - pouští a polopouští. Vyvinuly se tedy v místech s extrémními klimatickými podmínkami, jaké jsou v těchto oblastech - krátké a nepravidelné období jarních dešťů, které střídá dlouhotrvající horké a suché léto. Vegetační cyklus letniček se zformoval tak, že dokáží při krátkém období jarních dešťů vyklíčit ze semene a vyrůst, s počátkem letního období vykvést a ještě před příchodem ničivého sucha uzrát.

Charakteristickým je pro ně poměrně velké množství semen s relativně dlouhou dobou klíčivosti (3-5 let) a to má také svůj účel. Deštivá období totiž nepřicházejí pravidelně, semena v půdě však bezpečně přečkají i tříleté období naprostého sucha. Přestože si letničky rychle zvyknou na upravené podmínky našich zahrad, zachovávají si velké nároky na slunce a vodu, kterou vyžadují hlavně v prvních obdobích svého vývinu.

Pozdější nástup

Jak již bylo na tomto místě dříve zmiňováno, letničky nejsou součástí zahrad tak dlouho. Protože na venkově měla každá věc svůj účel, i rostliny byly kromě potěšení také k užitku a nejvyšší estetikou byla funkce. V předzahrádkách byly pěstovány nejprve bylinky, koření, barvířské rostliny a zelenina. Teprve později se v zahrádkách objevily druhy pouze na okrasu, které nás dnes zajímají skoro nejvíce.

Dalším důvodem pozdějšího nástupu letniček a dvouletek se jeví pracnost spojená s jejich kultivací. Letničky je nutno každým rokem znovu vyset nebo dokonce předpěstovat, aby v našich podmínkách vykvetly a dozrály. Dvouletkám zase trvá dlouho, než se projeví v plné kráse. Naši předkové dávali přednost odolným a na údržbu nenáročným rostlinám, na pěstování druhů

Centaurea cyanus - chrpa modrá

s vysokými nároky neměli kdy. Mnoho druhů květin, které byly součástí zahrádek našich předků, se pěstuje ve větší míře dodnes.

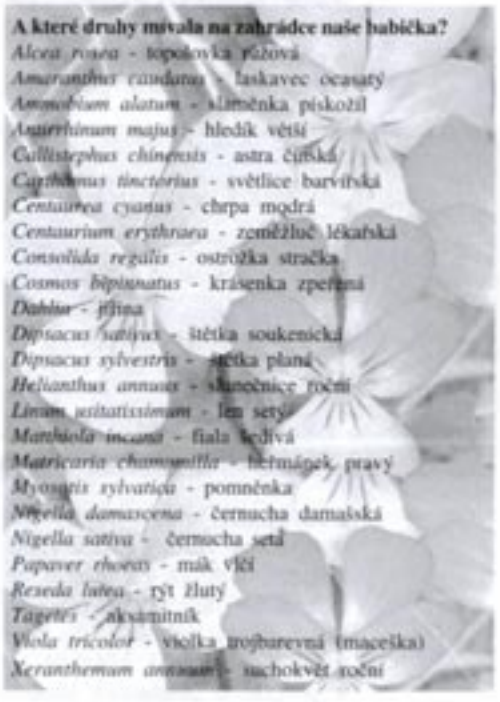

Nezaručeným signálem o tradičním pěstování toho kterého druhu je jeho název. U rostlin rozšířených už v dřívějších dobách jsou jména zaužívaná, často existuje několik lidových názvů. Naopak letničky pěstované po krátkou dobu jsou často označovány latinskými jmény a jejich české ekvivalenty zní mnohdy poněkud krkolomně. Jak pěkně zní třeba topolovka, laskavec, hledík, sedmikráska nebo slunečnice a každému je hned jasné, o které květině se mluví. Naopak málokdo ví, jak vypadá luštěnice, nevadlec, všelicha nebo poledník.

Hana Poková

Pohodová mateřská škola

Mateřská škola ve Strání má ekologicky orientovaný vzdělávací program. Jeho cílem je „...provázet děti v poznávání světa, uspokojovat jejich zvídavost, rozvíjet odpovědné chování k přírodě, vytvářet základní dovednosti a návyky v péči o životní prostředí."

Obec Strání má několik maloplošných chráněných území. Vyskytují se zde chráněné a ohrožené druhy rostlin a živočichů, sirné prameny vody a ovz-

duší patří mezi nejčistější v republice. I proto je naše vzdělávací působení zaměřeno na poznávání této krásy, hledání, objevování a ochranu - na ekologickou výchovu. Hlásíme se k programu „Mateřská škola - místo k životu". Pro jeho realizaci je formulováno 5 vstupních kritérií:

1. Ochota pedagogů vzdělávat se v oblasti ekologie a ochrany přírody, vědomosti a znalosti pak vhodnou formou předávat dětem.
2. Poskytovat dětem co nejvíce příležitostí k aktivnímu pobytu v přírodě se zřetelem na vlastní prožitky a tvořivost.
3. Pravidelně pečovat o kousek živé přírody.
4. Zavádět zásady tzv. ‚domácí ekologie' a zdravé výživy do provozu MŠ.
5. Otevřít se místnímu společenství - spolupráci s obcí, rodiči a prarodiči, ZŠ a dalšími subjekty a spolky.

Vzdělávání

Učitelky naší školky se v oblasti ekologie soustavně vzdělávají. V tomto roce v rámci samostudia připravily osm vzdělávacích projektů, z toho čtyři na ekologické téma:

* Život ve vodě
* Bez vody nelze žít
* Když prší a je smutno
* Od semínka k chlebu.

Programy jsou ověřené v práci s dětmi, prozatím zůstávají na stole jako metodický materiál. Také jsme členy Mezinárodní společnosti ekologické výchovy IGU.

Pobyty v přírodě

Naše vycházky do blízké přírody jsou plné hledání, objevování, pozorování. Letos jsme se zaměřily na ekosystém v blízkosti potoka, ochranu čistoty vody, vznik a vývoj od potůčku k potoku, řece. Dělaly jsme pokusy na pozorování čistoty vody v souvislosti s počasím.

Při aktivitách jako je Velké hledání dostávají děti úkoly, např. najít něco žlutého, něco měkkého, něco zeleného, heboučkého atd. Při nich se děti seznamují s přírodou, vnímají vlastní prožitky a pocity, které zkušený pedagog umí využít pro vzdělávání dětí. Součástí školního vzdělávacího programu je i akční plán ekologického vzdělávání.

Péče o přírodu

Ve školní zahradě máme ‚Bylinkové sluníčko', postavené z placatých kamenů z potoka. Děti ho navrhly, postavily, vysadily voňavými a léčivými bylinkami, pečují o sluníčko celý rok. Na záhoncích pěstujeme cibulku, mrkev, hrášek, dýně. Ze zkušenosti s prací na záhonku vznikl vzdělávací program Naše cibulka nepálí. U zahrádky nám rodiče pomohli vybudovat kompostovou kóji.

Domácí ekologie

Po celý rok se snažíme zavádět zásady domácí ekologie do provozu MŠ, také do rodin prostřednictvím dětí. Ke Dni Země organizujeme sběr tříděného odpadového papíru. Do této akce je zapojeno celé sídliště ve Květné a část Strání.

Děti poznávají, co z čeho se vyrábí, hovoří o hliníkové fólii při ‚cestě za pokladem' a objevují, že hliníková folie se tak rychle v zemi nerozloží a proto připravují poklad do sběru. Návyky související s tříděním odpadu jsou dlouhodobá záležitost, 2 - 3 roky trpělivého působení a spolupráce.

Spolupráce

U všech ekologických aktivit je nutné, aby se MŠ otevřela širšímu společenství. Naše obec plně podporuje aktivity - jak organizačně, tak finančně. ZŠ Strání na naše vzdělávací programy navazuje a projekty rozšiřuje.

Letos již po 22. pořádala naše MŠ Pochod rodičů s dětmi. Je to oslava Mezinárodního dne dětí v přírodě. Na turistické vycházce pohádkovým lesem si hrajeme, soutěžíme a těšíme se společně z krásné přírody kolem. Pak se děti a rodiny usadí kolem ohně, opékáme, zpíváme, prožíváme sobotní mimořádný den. Na chvíli se zastaví čas a každý vnímá pohodu v jarním lese. Bláto, kaluže, vedro toho dne nejsou důležité, každý si prožije ten ‚svůj' pohádkový les.

Drahomíra Starobová
Strání

Naučná stezka Květná

V místní části Květná obce Strání se nachází naučná stezka Květná, která vás provede v oblasti pod Velkou Javořinou (970 m n. m.), nejvyšším vrcholem Bílých Karpat.

Trasa je nenáročná, vhodná pro rodiče s malými dětmi, školáky, seniory i ostatní. Za příznivých podmínek ji lze absolvovat i na kole, na koních či v zimě na běžkách. Již po několik let zde každoročně probíhá akce Pochod rodičů s dětmi zaměřený na poznávání a ochranu přírody. Stezka je součástí trasy tradičních přechodů Bílých Karpat, Silvestrovského výstupu na Javořinu, setkávání Čechů a Slováků.

Počátek naučné stezky je u místní sklárny, kde je možná prohlídka ruční výroby skla, a stezka končí v sídlišti v Květné. Trasa je dlouhá přibližně 7 kilometrů, nadmořská výška 340 až 510 m n. m. a vede částečně lesem i po louce. Obsahuje 9 stanovišť s naučnými tabulemi.

Letáčky „Naučná stezka Květná" jsou k dispozici v místním Informačním centru ve Strání, v 1. patře Zámečku, tel. 572 695 240.

Bára Kubíčková
Strání

Houby nejsou na houby

VIS Bílé Karpaty vyhlásilo ke Dni Země výtvarnou soutěž **„Houby nejsou na houby"**. Celkem se sešlo 219 zdařilých a zajímavých prací k danému tématu. Děkujeme všem, kteří přispěli svými příspěvky. Porota měla nelehký úkol vybrat ty nejlepší! Tady jsou výsledky.

V I. kategorii (děti do 7 let) se umístili:

1. Marcela Lukašíková, ZŠ Bílovice
2. Michal Juřík, ZŠ Hutník
3. Jakub Matějík, ZŠ Bílovice

V II. kategorii (děti od 8 do 11 let) se umístili:

1. kolektiv dětí, ZŠ Zarazice
2. A. Zeman, L. Čenochová, ZŠ Hutník
3. Vilém Vašíčka, ZŠ Hutník

Ve III. kategorii (žáci od 12 do 15 let)

1. Karel Svoboda, ZŠ J. A. Komenského
2. Kateřina Severinová, Speciální škola Veselí n. Mor.
3. Tereza Juříková, Speciální škola Veselí n. Mor.

Marie Petrů

Dobrovoľníci nespia

Ako každý rok, aj toto leto si dobrovoľníci nájdu čas a pohnú kostrami v záujme pokosenia a pohrabania dvoch rozsiahlejších lúčnych rezervácií a menších pramenísk a genofondových plôch v ich okolí.

V čase 9. - 23. júla sa chystá tábor na Nebrovej v závere Červenokamenskej doliny a od 30. júla do 13. augusta na Bučkovej jame neďaleko Vrboviec. Strava aj sprievodná zábava sú zabezpečené, útulné bývanie vo vojenskom stane taktiež. O dostatok práce sa ako vždy v predstihu postarajú pracovníci Správy CHKO so svojimi dôvernými priateľkami - motorovými kosačkami, ale priestor sa nájde aj pre záujemcov o ručné kosenie spojené so skorým ranným vstávaním a poludňajším nakúvaním kôs.

Pre otužilcov zaistíme dostatok vody v potoku, pre hrabačov aj nejaké tie horalky, kúsok tieňa na poludňajšiu siestu. Ako vravia pamätníci, ostanú len spomienky a melónové šupy... A samozrejme pekný kus pokosených lúk. Kto sa k nám pridá, neoľutuje.

Bližšie informácie nájdete na stránke Karpatského ochranárskeho združenia altruistov (www.koza.sk), prípadne telefonicky (032-6598387).

Sylva Mertanová

Hroznová Lhota

Městečko na rozhraní Slovácka a Horňácka patří mezi menší obce (bydlí zde necelých třináct set obyvatel). Vzniklo s největší pravděpodobností ve 13. století na místě zaniklé osady Radošov.

První písemná zmínka ovšem pochází až z roku 1415, kdy byla součástí veselského panství. V dalším období přešla do správy ostrožského panství (v roce 1498) a zde zažila svůj největší hospodářský a společenský rozmach, který vyvrcholil v roce 1560, kdy byla Lhota povýšena na městečko. Mimo jiné získala právo pořádat týdenní a výroční trhy, které se udržely až do 20. století, a dostalo se jí práva užívat obecní znak se dvěma svěšenými hrozny. Odtud pochází i její přívlastek: Hroznová (předtím se jí říkalo Lhota Veselská).

Pohlednice z Hroznové Lhoty z r. 1917

Historický vývoj

Rozkvět Lhoty trval do počátku 17. století. V té době přišly první rány, které ukončily její příznivý vývoj. Nájezdy Bočkajovců (1605), třicetiletá válka (1618-1648), nájezdy Turků a Rákocziho povstání (počátek 18. století) znamenaly katastrofu pro celou oblast Slovácka, které se z ní vzpamatovávalo až do 19. století.

K rozvoji v 19. století přispělo i několik změn, které změnily tvář a postavení vesnice: zrušení nevolnictví, roboty a vrchnostenské správy, nástup průmyslové revoluce v zemědělství. Do rozkvětu obce se začalo investovat a na konci 19. století (za starostování zemského poslance Josefa Pavlici) dostala Lhota podobu, která se od dnešní příliš neliší: byla postavena škola - dnes zdravotní středisko, zrušeny sklepy před domy, přes obec byla vysázena lipová alej, byl postaven most přes Veličku a přestavěn kostel sv. Jana Křtitele z roku 1654.

Tradiční rozvoj Lhoty byl narušen světovými válkami a hlavně komunistickým převratem v roce 1948, který přinesl kolektivizaci zemědělství, jež připravila podstatnou část hroznolhotských občanů o půdu. Většina obyvatel začala dojíždět za prací do okolních míst a postupně ztratila pozitivní a aktivní vztah k obci, čímž utrpěla hlavně spolková a kulturní činnost. Přesto i v tomto období působilo několik organizací (TJ Sokol, požárníci, chovatelé, zahrádkáři atd.), které udržovaly společenský život na určité úrovni.

Současnost

Po roce 1989 nastala změna. Obyvatelé začali přistupovat aktivněji k organizování života v obci, občanská společnost se mohla plně rozvinout i v Hroznové Lhotě a současně se zkvalitnila úroveň života.

Pozitivním jevem je i starost o odvoz odpadu. Velká část obyvatel si již zvykla odpad třídit, a proto v posledních letech ubylo směsného odpadu. V obci jsou tři stanoviště na separovaný odpad (sklo, plasty, papír), každá domácnost má možnost třídit i tetrapackové obaly, pravidelně bývají pořádány sběry železa a nebezpečných odpadů. Novou strategií odvozu odpadu ubylo i černých skládek v okolí obce.

V 90. letech 20. století se postupně začal obnovovat i kulturní život. Z části tento vývoj souvisí s Programem obnovy venkova, do něhož se obec zapojila v roce 1993. Tak byly oživeny některé kulturní aktivity (hlavně jízda králů), začal se rozvíjet spolkový život. Ve své činnosti s větším nasazením pokračovali hasiči a zahrádkáři, kteří pravidelně pořádají košt vína a vinobraní, chovatelé organizují výstavy drobného zvířectva.

Aktivní organizace

K nejaktivnějším organizacím v Hroznové Lhotě patří sportovci (TJ Sokol), kteří se zasloužili o vybudování nového fotbalového hřiště. Především na mládež se zaměřuje Salesiánské středisko mládeže. Mezi jeho nejznámější aktivity patří tzv. Opožděný Silvestr - revue, jež se konávala na konci ledna, Živý Betlém, Drakyáda apod. Z organizací zde působících ještě stojí za zmínku Kynologický klub a v neposlední řadě Hroznolhotské kulturní sdružení, jež mimo jiné spoluorganizuje pravidelné červnové obecní dny.

Velkou aktivitu v obci vyvíjí základní škola. První zmínky o školství ve Lhotě pochází už z konce 17. století. Po celou dobu hráli kantoři důležitou roli v obci. A role školy byla ve 20. století ještě posílena. Škola pořádá divadelní představení, folklórní soubor Kamejka reprezentuje obec, žáci školy vydávají časopis Střapec. Silné je zastoupení školy na sportovním životě obce. Vedle množství sportovních kroužků (volejbal, malá kopaná, vybíjená, florbal atd.) škola pravidelně organizuje tzv. Pohár Emila Zátopka, což je štafetový maratónský běh přes vesnici.

Celkový rozvoj obce na přelomu tisíciletí byl hlavní příčinou toho, že obec v roce 2001 vyhrála jihomoravské kolo soutěže Vesnice roku 2001 a v celostátním skončila na třetím místě. A existuje předpoklad, že obec se bude i nadále rozvíjet. V současné době se připravuje výstavba nových rodinných domů. Rozvíjí se i turistický ruch: Hroznová Lhota je součástí strážnické Moravské vinařské stezky, což může přinést rozvoj služeb i rozšíření počtu obyvatel.

Marek Junek
Hroznová Lhota

Jože Uprka

Snad nejslavnější osobností Bílých Karpat je po J. A. Komenském Jože Uprka, malíř, který se proslavil po celém světě.

Jože se narodil roku 1861 v Kněždubě jako prvorozený syn Jana Uprky a jeho druhé ženy Evy roz. Machálkové. Měl ještě dva bratry, Františka a Martina, a sestru Bětu. Už jeho otec byl umělecky založená duše a přestože měl se statkem a hospodářstvím práce až nad hlavu, na celém statku byla znát jeho záliba v malířství a smysl pro výzdobu.

Jože Uprka chodil do školy ve Strážnici, ale jenom do kvarty. Pak se přihlásil do Olomouce na ‚německý učitelský ústav', odkud ale přešel na olomoucké Slovanské gymnázium. Po dokončení gymnázia pokračoval ve studiích na pražské, a poté i na mnichovské akademii. Během studií založil spolu s dalšími akademiky spolek Škréta, jeho hlavní náplní bylo pořádání výstav, přednášek a sbližování se se slovanskými studenty. Od dubna 1885 byl Jože Uprka předsedou spolku. Začali vydávat i vlastní časopis nazvaný Paleta.

Rodný kraj

Po studiích se Jože vrátil do svého rodného kraje kolem Kněždubu. Tady taky vzniklo jeho rozsáhlé dílo. Uprkova tvorba vycházela z tohoto kraje se svými slavnostmi, zvyky, obřady i každodenním životem zdejšího lidu. Obdivoval se kráse lidových krojů. V roce 1894 dokončil velký obraz Pouť u svatého Antonínka. Tomu však předcházelo mnoho akvarelových i olejových studií, což ho finančně značně vyčerpávalo. Přátelé ho ale v práci podporovali. Radili mu, aby jmenovaný obraz vystavil v Praze v Topičově salónu, neboť rok předtím získal právě tento obraz vysoké ocenění na Salónu pařížském - Mention honorable.

Obrazu si všiml velký znalec umění, švýcarský publicista William Ritter, který pak o moravském umělci psal ve švýcarských, francouzských, německých, italských i anglických časopisech.

Nakonec, roku 1895, udělila Česká akademie Jožovi Uprkovi za obraz Pouť u svatého Antonínka druhou zlatou výroční medaili.

Děvče z Hroznové Lhoty 1923

V říjnu téhož roku požádal Jožu Uprku Leoš Janáček o namalování pozdravné adresy, kterou chtěl skladatel dát dr. Vladimíru Lažanskému při zakončení Národopisné výstavy v Praze. Malíř svolil a namaloval postavu Vlčnovjana z Jízdy králů.

V roce 1897 namaloval Uprka svůj nejznámější obraz, Jízdu králů, a to hned ve dvojím zpracování. Druhá verze je odborníky oceňována jako jeho nejzdařilejší dílo.

Před bouří 1929

Vila

Uprka původně koupil malý domek v Hroznové Lhotě jako ateliér. Ten byl pak přestavěn na vilu podle návrhu architekta Dušana Jurkoviče. Scházeli se tu zajímaví lidé, zejména z uměleckých kruhů, jako například Alois a Vilém Mrštíkové, Hanuš Schwaigr, Zdenka Braunerová, Herbert Masaryk, Leoš Janáček nebo Vítězslav Novák.

V roce 1899 se Jože Uprka oženil s Anežkou Králíkovou ze Svatobořic. Anežka byla lidová malířka, malovala olejovými barvami slovácké ornamenty.

Na jaře roku 1902 navštívil Hroznovou Lhotu slavný francouzský sochař August Rodin. Údajně byl okouzlen moravskými kroji, hudbou, i vroucím a přátelským přijetím, které se mu od Jožy Uprky dostalo.

Jože Uprka zemřel dne 12. ledna 1940 na své vilce v Hroznové Lhotě. Pohřben je na Slovácké Slavíně v rodném Kněždubu.

Jaroslav Hanák
Hroznová Lhota

Karpaty očima starého značkaře

Jiří Stojan (74 let) z Uherského Brodu, dlouhodobý a aktivní člen Klubu českých turistů (KČT), věnoval Bílým Karpatům většinu svého volného času. Jako značkař chodívá nejen po Bílých Karpatech, ale i jinde, a tak má široký přehled a mnoho zkušeností.

Jak se dostal ke značení

Po Bílých Karpatech chodí Jiří Stojan odjakživa. Je z Uherského Brodu, takže to nemá daleko. Vlastní chatu na Lopeníku, a tvrdí o ní, „že je vůbec první, co

tam kdy stála". Je stará jak pan Stojan sám, tedy z roku 1931. Když byl dítě, jeho rodiče ho tam na prázdniny vozili. „Po válce, když jsem sa hrál po tech kopcách, tak mi lidi nadávali, co je tam za nepořádek s těma značkama, že se podle toho nedá chodit. Tak jsem jim říkal, co mně je po tem, já nejsu žádný značkař. Okresní výbor takzvané tělovýchovy byl tady v Brodě, ob tři baráky, tož jsem se tam vypravil, no a tak jsem do toho spadl. Dali mně barvy a když jsi tak chytrý, běž malovat. A od té doby to teda dělám. Dneska mám 196 km, hlavně na Zlínsku."

Ale značení nebylo jediné, co ho vedlo do Karpat. Měl i ‚turisťák', tedy chodil každou sobotu, neděli s dětmi po horách. Dobře si pamatuje, jak dělávali i ‚Poštu turistů'. „Rozvěsili jsme po cestách dřevěné budky, co mi nadělali kluci v Nivnici, dali tam sešit a tužku, a kdo šel kolem, tak zapsal - kde zabloudil, odkud jde a kam. Bylo to celkem zajímavé, člověk se dočetl, že tam šli Bratislavani, Holanďani, Němci a kde co. To byl takový trošku přehled, jestli se tam vůbec chodí, jestli se to nemaluje zbytečně. A teď ty mladí, sem ich na to nahecoval, tak třeba to obnoví."

Jak značení funguje

Turistické značení u nás má dlouhou tradici. Začalo se s tím na začátku 19. století někde v Krkonoších, odtud se to rozšířilo do celé republiky. „Máme na světě, teda my a Slováci, nejlepší značení vůbec, všeci nám to závidí... Když jezdí chlapi do světa, tak říkají, že tam je to katastrofa," tvrdí uherskobrodský turista.

Naše značení je oficiálně letní. Lyžařské značky tady v Karpatech zatím nejsou. Ty jsou stejně velké jako pro pěší, ale boční pruhy jsou oranžové. Značení financuje KČT, odbor značení. Něco přispívají kraje, zbytek Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Na značení tras jsou určité normy. Značky úplně nové trasy se musí obnovit hned další rok, některé stromy totiž barvu vypijí, takže jsou špatně vidět. Jinak probíhá značení jednou za tři roky, po částech, zhruba 60 km za rok. A jak to v praxi chodí? Pan Stojan líčí: „No, když idu sám, tak maluju z obou stran, od oka, a když potom zpátky, tak to zrovna po sobě kontroluju, jestli jsem nekde něco nezapomněl, esli některá neplače. Teďka toho už moc nenachodím, tak to děláme tak, že mám dva parťáky. Jak dlouho mi trvá kilometr? No, jak kdy. Když tam není žádné řezání a stříhání, tak se za deň udělá tak těch šest, sedm kilometrů."

„Občas mi chodí revize. Říkají, máš to pěkné, ale jsou menší. Předělávat to nemusím, ale napíšou to ve zprávě. Když se dělá nová trasa, nebo se mění, tak já vykreslím z mapy průsvitku, pošlu to našim mapařům a oni potom dodávají podklady pro kartografii."

Značit se musí i stezky, dělá to pan Stojan také? „Cyklostezky nemaluju. Cyklisty, ty já nesnáším, to tam nemá co dělat. Naučné stezky ještě udělám, když to musí byt."

Péče o přírodu

Členové KČT se starají o značení, Správa CHKO pečuje o krajinu. Ale pan Stojan má určité výhrady: „No nevím, s něma je taky všelijaká domluva. Třeba bývalý lom Modrá voda u Komně. Tam se běžně táboří, i když to oficielně není povolené. Vždycky tam byl děsný binec. Tak jsme nechali udělat takové koše na smetí na pytle a od té doby je tam pořádek. Jenomže se pro to smetí musí občas zajet. Teďka byl jeden mladý v Luhačovicích naSprávě, tož ty hleděli - oni nevěděli, že jsou někde třicet roků koše a že se tam sbírá smetí a že se na Modré vodě táboří! Říkám jim, tož dejte nám každý rok heň pětistovku, af to možem aspoň odvézt ... To my nemožem. V takovém rozpočtu se nenajde za rok tisícikoruna? A že oni to projednají, tož jsem zvědavý."

„Jestli znáte Lopatu, taky se tam lyžuje, tam na parkovišti postavili poschoďový bufet - ani to není schované. Nad Vyškovcem na konci lesa, tam se staví poschoďový barák! U Trojáku zbúrali chatu a postavili tam ultramoderní vilu. Na Lopeníku na Trojáku byly dva kontejnery na odpadky. Už tam není ani jeden. Šak o toto by se měli trochu starat."

Dalším problémem jsou studánky. „Mě už to zmáhá. To by si taky ti ochranáři mohli vzít na starost a jednou za rok to objet, podívat se, jestli teče neteče, vyčistit. Vím o všech, klidně řeknu, kde která je. A nevím, co na Lopeníku po té rozhledně. Slíbili, že tam nebudou dělat silnicu, že to bude udělané, aby tam mohli pěší a cyklisti. Tak doufejme, že to dopadne dobře."

Turistická zařízení

Ve srovnání s dalšími oblastmi jsou Bílé Karpaty poměrně nedotčené. Proti Krkonoším je tu pusto, avšak vcelku je zde provoz, jak v létě tak i v zimě. Turisty přitahují hlavně sjezdovky, i když běžkařů je rovněž dost. Cyklistů pomalu přibývá, ani pěších neubývá. Stojan však dodává: „Jen dostat se do Karpat je dnes trochu nešikovné, protože teď se autobusem v sobotu nikam nedostanete. Já bych klidně udělal parkoviště, ale né někde vevnitř. Podle mě, vyjeď si třeba na Rasovů, tam odstav auto a choď. A ne udělat parkoviště hen na Velikém Lopeníku."

Kouzlo Bílých Karpat je tedy v relativním klidu, v absenci masového cestovního ruchu. Je tu ráj pro skutečného, ryzího turistu. Je tomu tak? Pan Stojan: „Nevím. Když vezmete hřeben, tak od Myjavy až po Trenčín je v provozu jedna jediná chata. Čili když tam někdo půjde, tak nemá ani kam jít na kafe. Troják zavřený, aj hospoda aj obchod. Mikulčin Vrch odepsaný. Teď tam staví luxusní hotel, čili zas to nebude pro nikoho, kdo půjde kolem. Takže jedinou naději má turista ve Valmontě, jinak není nikde nic. Takže to je, co v Karpatech chybí. Tam není ani občerstvení, ani ubytování, nic. Kdyby dali do provozu, co už tam je, rozhodně by to přivedlo více lidí. A zas takové davy, aby to Karpatům uškodilo, by tam nešly."

Hana Poková
Marie Petrů

Tip na výlet

Bylnice - Javorník - Peňažná - Žítková (19 km)

Bílé Karpaty nabízejí přehršel zajímavých výletů. Kterou trasu si vybrat? Mnozí z nás mají Bílé Karpaty prochozené křížem krážem, ale určitě je i spousta těch, kdo každou chvíli sedí nad mapou a váhají, kam vyrazit. Pro ty tu máme dnes zajímavou nabídku.

Popis trasy vznikl jako výsledek podařené výpravy, kterou absolvovalo na počátku dubna 2005 cca 15 dětí a dospělých ve věku od 9 do 45 let. (Uvádím to jako doklad nenáročnosti trasy.) Ale teď už k věci.

Vyrazili jsme z nádraží Bylnice po modré značce. Sluníčko svítilo, ptáci zpívali a svět nám ležel u nohou. Za potokem se modrá odklonila od cesty a šla pravděpodobně někudy přes louku. My také, ale trošku jinudy. Asi po kilometru jsme ale na značku zas narazili. Asi by bylo dobře se jí tu držet, protože naše cesta tak vedla přes několik potůčků a blátivých strží, skrz hustě zarostlé meze a sněhové plotny.

Trasa brzy začala vytrvale stoupat. Střídání lesíků a otevřených luk nabízelo nádherné pohledy na okolní krajinu - ale stálé stoupání nám brzy vzalo chuť se kochat. Výstup na Javorník (782 m n. m.) nám dal zabrat, převýšení na prvních šesti kilometrech je necelých 500 metrů. Navíc druhá polovina ještě po sněhu a bez vyšlapané cesty. Ale zato jsme za sebou měli nejvyšší bod naší trasy a zbytek vedl už jen po hřebeni. To bylo - hlavně pro menší děti - dost motivující.

Po hranici

Hřebenovka z Javorníka až na Žítkovou vede překrásnými bukovými lesy. Cesta místě klesá, stoupá, ale žádné velké výškové rozdíly už nás nečekaly. Určitým zpestřením byla cesta po státní hranici. Pokud se děti začínaly nudit, mohly skákat přes patníky rozkročky nebo skrčky, případně kontrolovat, jestli jsou patníky osazeny správně. Nejzajímavější jsou ovšem nově nainstalované hraniční zátarasy, které jsme několikrát našli uprostřed lesa. Ani z jedné strany hranice k nim nevede sjízdná cesta. Pohraniční policie může být klidná - tudy pašerák rozhodně neprojede.

Jarní příroda byla okouzlující. Ještě holé větve buků propouštěly sluníčko a zimní úkryty opouštěli první hmyzáci - čmeláci okupovali rozkvétající devětsily, žluťásci se míhali mezi keři... Na hřebeni jsme zatím neviděli příliš mnoho kvetoucích rostlin, na ty bylo opravdu ještě brzy, ale zanedlouho se určitě všude objevily dymnivky, hrachory jarní, kyčelnice a další rostliny jarních listnatých lesů.

Asfaltka

Na chvíli jsme se zastavili na

Hraniční zátarasy uprostřed lesa bez příjezdové cesty nás překvapily.

Peňažné, kde se uskutečnilo již pět česko-slovenských setkání. Zaujal nás dřevěný monument, ale marně jsme hledali nějakou zmínku o účelu nebo autorovi.

Za rozcestím Hradisko nás čekala několikakilometrová cesta po přímé lesní asfaltce. „Není to tak příjemná cesta," shodly se i děti. Měkká lesní půda a klikatící se pěšina se jim zamlouvala víc.

Hned na okraji Žítkové je křižovatka značených cest Skaličí. K hospodě U Sábů (nebo chcete-li k obecnímu úřadu) je to jen 1,5 km a vzhledem k tomu, že jsme za sebou měli už 18 km, menší děti to uvítaly. Ve skutečnosti nám ale na zastávku Polany zbývalo jen několik set metrů a to ještě pěkně s kopečka. Náročnější turisté by tu ale měli víc možností. Mohli by pokračovat po červené na rozcestí nad Bzovou (3,5 km) nebo na Rasovou (7 km). Z obou míst jezdí autobusy buď do Bojkovic nebo do Uherského Brodu.

Jana Hajduchová

Památné stromy (19)

Rapantova lípa

Moravské Kopanice jsou pěknou krajinou, kde solitérní stromy hrají důležitou roli. Některé z nich byly vyhlášeny jako strom památný. Příkladem je strom, který se nachází na pozemku paní Evy Rapantové na Vyškovci, v zarůstajícím úvozu bývalé cesty. Jedná se o lípu velkolistou (*Tilia platyphyllos*), která svým vzrůstem a velikostí tvoří krajinnou dominantu, a proto v roce 2001 získala ochranu vyhlášením památného stromu.

Význam této lípy je podtržen jejími parametry: výška je 23 m, obvod kmene (ve výšce 1,30 m) činí 360 cm a odhadované stáří je asi 200 let. Rapantova lípa je v dobrém zdravotním stavu: strom kvete, plodí a semena jsou klíčivá. Rok před vyhlášením byl proveden zdravotní a redukční ořez koruny. Největší ohrožení představuje poškození kmene, např. pojezdem zemědělských strojů, nebo silný vítr, který by mohl poškodit její korunu.

Bohumil Jagoš

Ochrana biotopov

Sotva sa niekto začuduje, keď počuje hovoriť o chránených druhoch rastlín či živočíchov. Väčšina ľudí si pod touto ‚druhovou ochranou' predstaví zákaz trhania kvetov (napríklad orchideí, tie sú u nás chránené všetky) do kytíc, či zákaz chytania dravých vtákov do klepcov.

Kto sa nad problematikou ohrozenia druhov a ubúdania druhovej rozmanitosti zamyslí dlhšie, ľahko príde až k príčinám súčasnej neutešenej situácie. Tlak človeka na prírodné prostredie sa za posledných sto rokov vystupňoval do extrémnej intenzity, predovšetkým vplyvom intenzifikácie a chemizácie poľnohospodárstva a obrovskou produkciou odpadu - znečistenia pevného, tekutého aj plynného, ktoré nie je príroda schopná priebežne odbúravať, v niektorých prípadoch si s ním nedá rady po dobu tisícky ľudských životov.

Nie je ťažké pochopiť, že samotný zákaz trhania ohrozených rastlín či strieľania vzduchovkou po vtákoch týmto druhom nepomôže bez ochrany ich prirodzeného prostredia. Dlhoročným úsilím profesionálnych ochranárov sa podarilo zabezpečiť tým najcennejším náleziskám so vzácnymi druhmi a ich unikátnymi spoločenstvami územnú ochranu. Sieť bielokarpatských rezervácií je na slovenské pomery viac než dobrá, okrem nich ochranári evidujú ďalšie cenné lokality ako tzv. genofondové plochy.

Vyhláška

Po schválení súčasného zákona o ochrane prírody (543/2002) a jeho vykonávacej vyhlášky (24/2003) pribudol ku chráneným druhom rastlín a živočíchov

nový fenomén - vyhláška vymenúva chránené biotopy. Ich zoznam museli uchádzači o vstup do EÚ prebrať zo západoeurópskej Smernice o biotopoch. Podrobné opisy jednotlivých chránených biotopov možno nájsť v Katalógu biotopov, ktorý vydala Štátna ochrana prírody.

Obyvateľov a návštevníkov Bielych Karpát môže rozsah takejto zákonnej ochrany biotopov prekvapiť. Popri skutočne vzácnych drobných penovcových prameniskách je zakázané poškodzovať a ničiť napríklad aj kvetnaté bučiny či podhorské kosené lúky, ktoré na Slovensku zaberajú tisíce hektárov.

Naši čitatelia určite postrehli vytvorenie siete území Natura 2000, v ktorých má byť práve ochrana takýchto biotopov nadradená ostatným ľudským činnostiam. Pod politickým tlakom rezortu hospodárstva však táto územná ochrana bola minimalizovaná rozsahom aj prísnosťou obmedzení až na hranicu únosnosti európskych kritérií. Chránené biotopy sa však vyskytujú aj mimo tejto siete a zákonná ochrana - zákaz poškodzovania a ničenia - platí na celom území republiky.

Výkupné

V prípade, že nie je možné zničeniu takýchto biotopov zabrániť, musí orgán ochrany prírody nariadiť vykonanie revitalizačných opatrení, prípadne je nutné biotop „vykúpiť" - vodítkom k výške „pokuty" je vyhláškou stanovená spoločenská hodnota biotopu. Táto napríklad pri spomenutom penovcovom prameništi predstavuje až 4200 Sk za každý meter štvorcový, čo už napríklad mnohonásobne prevyšuje cenu stavebnej parcely v chatovej osade.

Na možný výskyt chránených biotopov by mal pamätať predovšetkým každý starosta či úradník, ktorý vystavuje územné rozhodnutie a stavebné povolenie mimo zastavaného územia obce, určite aj tvorcovia územných plánov.

Výskyt takýchto lokalít je možné v jednotlivých prípadoch konzultovať so Správou CHKO. Veľká časť týchto biotopov národného či európskeho významu je pracovníkmi SCHKO podchytená, a terénnou obhliadkou vo vegetačnej sezóne je možné predísť mnohým nepríjemnostiam a výdavkom ešte v štádiu najrôznejších „zámerov".

Sylva Mertanová

Spomienka

Upratujem povalu v rodičovskom dome a je čo prezerať i hodiť do kachieľ.

Pozerám, ako som sa učil písať, aký som bol negramotný, s podpismi vtedajšieho riaditeľa školy vtedy v roku 1944 pána Holúbka a jeho pani.

I ďalšie knižky, učebnice, neskôr skriptá mi pripomenuli žiacke roky, ako som povyrastal zo školských lavíc. Odrazu nájdem knižku, o ktorej mi nebohá mama vravela, že niekde na povale sa poneviera.

Kniha **Ľudová monografia 600-ročného Červeného Kameňa 1354-1954**. Túto vydal a pracoval krátko pred svojou smrťou (roku 1954) pán dekan Štefan Herodek.

A hneď v úvodníku:

„Toto dielko venujem svojim dobrým farníkom z príležitosti svojho 20 ročného pôsobenia medzi nimi."

Štefan Herodek

Listujem po časom ošumelej knihe, ktorá má 105 strán a razom sa mi otvárajú oči i pamäť. Spomínam, keď ako malý žiačik som v kostole jemu miništroval. S jeho neterou Valikou, synmi Kornelom a Nekom sme odvážne skákali v stodole vedľa fary z lešenia do slamy. Ako ich nezbedná sestra Taja vedela „potiahnuť" svojej babke cigarety, zápalky a my sme fajčili jak Turci (samozrejme aj ona). Ako nás pán dekan nachytal a vyšticoval.

Spomínam, aj moji rovesníci to doznajú, ako sme šantili na hodinách náboženstva pod Červenou skalou, keď pán dekan rozhadzoval hrste cukríkov medzi drienky, liesky ako „zlatý dážď".

Svojím prístupom si vedel získať srdcia detí, ktoré videli v ňom stelesnenú božskú múdrosť. Pritom stihol popri svojich kňazských povinnostiach dať dohromady množstvo historických faktov, povestí, historiek, básní.

Čerpal z mnohých prameňov ako Braneckého Historicko-romantické diela, Chorényiho Dejiny stredného Považia, Jozefova Zbierka červeňanských poviedok, Auréliho Topografia majetkov Vršatského hradu, Janotova Slovenské hrady, Matriky farnosti, Kroniky obce a iných.

Týchto kníh je v obci málo, snáď na prstoch rúk by sa dali spočítať. Jej obsah je veľmi zaujímavý, pestrý, v zrozumiteľnom jednoduchom podaní.

Bohumil Martiš
Červený Kameň
(písané pre časopis Spod skál v roku 1996)

Pamätný dom v Zemianskom Podhradí

Zemianske Podhradie v centre bošáckej doliny sa stalo v 19. storočí významným kultúrnym strediskom, presahujúcim svojím významom rámec regiónu. Je neodmysliteľne spojené s menami dvoch osobností slovenského národnobuditeľského, kultúrneho ale aj vedeckého života, ktorí v Zemianskom Podhradí prežili podstatnú časť svojho života a vytvorili prevažnú časť svojho diela.

Pamätný dom Jozefa Ľudovíta Holubyho a Ľudovíta Vladimíra Riznera sa nachádza v budove bývalej evanjelickej fary

Empírový evanjelický kostol - stredoeurópsky unikát

augsburgského vyznania, kde J. Ľ. Holuby pôsobil v rokoch 1861-1909 ako evanjelický farár. Expozícia bola vybudovaná vďaka ústretovosti evanjelického cirkevného zboru, ktorý poskytol na tento účel budovu bývalej fary, zásluhou starostlivosti vtedajšieho starostu obce Ing. Stanislava Zamca a vďaka spolupráci s Maticou slovenskou. Expozícia bola otvorená v roku 1993 a je prevádzkovaná Obecným úradom Zemianske Podhradie.

Holuby

Jozef Ľudovít Holuby, rodák z Lubiny, pôsobil v Zemianskom Podhradí ako farár od r. 1861, jeho meno je však často spojované tiež s prírodovednými, najmä botanickými a archeologickými výskumami a národopisectvom. Svoje botanické výskumy zverejnil v mnohých prácach, zostavil tri herbáre (najväčší obsahuje až 12 tisíc rastlín) a vytvoril tiež zbierku machov. Niektoré dovtedy nepopísané rastliny, ktoré prvýkrát popísal práve J. Ľ. Holuby, nesú jeho meno. Za vedeckú činnosť mu bol v roku 1922 udelený čestný doktorát pražskej Karlovej univerzity.

Rizner

Ľudovít Vladimír Rizner, rodák zo Zemianskeho Podhradia, prežil celý život v rodnej obci ako dedinský učiteľ. Pre žiakov zostavil viacero učebníc, písal rozprávky, poviedky, básničky, zaznamenal mnohé povesti, ľudové piesne, príslovia, porekadlá. Preslávil sa najmä celoživotným dielom Bibliografia písomníctva slovenského na spôsob slovníka od najstarších čias do roku 1900. Nezanedbateľný bol istotne aj jeho osobný príklad pre jeho neter, Ľudmilu Podjavorinskú - Riznerovú.

Expozícia

V expozícii sa stretneme ďalej aj s materiálmi o iných dejateľoch a osobnostiach - Pavlovi Doležalovi, Ladislavovi Paulínym, Samuelovi Štúrovi, Jozefovi Škultétym, Petrovi M. Bohúňovi, Aloisovi Jiráskovi, Dušanovi Makovickom, ako aj o rodine Ostrolúckych.

Expozícia sa popri J. Ľ. Holubym a Ľ. V. Riznerovi venuje tiež dokumentom o dejinách obce Zemianske Podhradie.

Vedľa starej fary sa nachádza stredoeurópsky architektonický unikát, evanjelický kostol augsburgského vyznania postavený v empírovom slohu, ktorého projektantkou a staviteľkou bola v rokoch 1785-1801 Estera Rothutz, rodená Prileská.

Pamätný dom je prístupný na požiadanie. Návštevy treba ohlásiť na Obecnom úrade tel.: 032 778 12 28, alebo u sprievodcu tel.: 032 778 11 71.

Richard Medal

Interiér pamätnej izby Ľ. V. Riznera

Řádí borrelióza

Larva, nymfa, samice klíštěte Ixodes ricinus

Zpočátku se zdála být borrelióza relativně vzácným onemocněním. Ale v průběhu několika let tato choroba vykázala vysoký výskyt a stala se jednou z nejdiskutovanějších infekcí - nejen právě kvůli vysokým počtům případů, ale i problémům s poznáváním a léčbou.

Lymeská borrelióza se objevuje převážně na severní polokouli. Jedná se o infekční onemocnění způsobené bakterií, spirochétou zvanou borrelie (*Borrelia burgdorferi sensu lato**). Bylo odhaleno až počátkem 80 let 20. století a je podobné nemoci syfilis.

Borrelie svůj životní cyklus uskutečňuje mezi přenašečem, za něhož je v Evropě považováno klíště *Ixodes ricinus*, a hostitelem. Tento druh klíštěte střídá během svého vývoje tři různé hostitele. Hostiteli larv a nymf mohou být drobní hlodavci, pro všechna vývojová stadia klíšťat pak střední i velcí savci. Tím může borrelie nakazit až 300 druhů zvířat, na kterých toto klíště saje. Člověk se stává náhodným hostitelem, slepou končící linií.

Nakažení

Nakazit se člověk může kousnutím a sáním klíštěte, přenos například z komárů na člověka sáním nebyl prozatím prokázán. Při výzkumu na Katedře srovnávací fyziologie živočichů a obecné zoologie Přírodovědecké fakulty MU Brno jsme také ojediněle nalezli borrelie u komárů. Ti však spíše způsobují přenos náhodnou kontaminací, tj. přes oděrky a poškozenou kůži.

Většinou se klíšťata nacházejí na okrajích lesa, na pastvinách, v trávě, ve spadlém listí, tam, kde se prochází zvěř a lidé. Jde spíše o vlhčí místa do středních výškových poloh, tj. do 1000 m. Podle posledních výzkumů se klíšťata díky oteplování stěhují také do vyšších poloh. Střední Evropa je geograficky velmi vhodným biotopem pro výskyt klíštěte. Ale existují samozřejmě oblasti, kde klíšťata jsou infekční a kde naopak nejsou nakažená. Tyto oblasti však nejsou vymezeny. Nakažená mohou být všechna vývojová stádia klíštěte: 1 mm velká, žlutá larva, jen se 6 nohama, 2 mm velká, černá nymfa, samička o 0,2 cm a více, s červeným štítkem na zádech, nebo 0,2 cm velký, černý sameček.

Ošetření

Po přisátí je třeba klíště okamžitě odtrhnout. V žádném případě se nesmí dusit olejem či krémem, klíště se pak zbavuje obsahu zažívacího traktu, který může borrelie obsahovat. Pak se musí postižené místo desinfikovat jódem či nějakým alkoholem. V případě pokousání klíštětem či hmyzem je dobré pokožku také desinfikovat. V případě, že se později na kůži vytvoří červený kruh (může mít až 20 cm v průměru) nebo se dostaví potíže jako únava, bolest kloubů či znecitlivění části těla, je nutné absolvovat lékařské vyšetření.

Dodnes neexistuje v Evropě vakcína, takže nákazu borrelií lze pouze potlačit dávkami antibiotik. Při brzkém zjištění infekce (červený kruh) by měl člověk antibiotika užívat minimálně 3 týdny. V pozdějších fázích je léčba mnohem obtížnější a obnáší infúze silnými antibiotiky. Protilátky, které nadále zůstávají v krvi, neznamenají, že je člověk po jedné infekci chráněn proti dalším infekcím: po každé nákaze borrelií je potřeba ji znovu potlačit antibiotiky.

Nejvíce je ohrožená skupina lidí, kteří pracují v přírodě a zejména v místech, kde se nacházejí klíšťata: lesníci, zemědělci a lidé pracující na zahradách. Klíště si však může přinést kdokoliv z nevinné procházky nebo z výletu do přírody. Parky ve velkých městech jsou však většinou bez klíšťat, neboť je tu vysbírají naši domácí mazlíčci. Ale při odstraňování klíšťat z jejich těl se může člověk (např. přes oděrky) nakazit také.

Prevencí by tedy mělo být vyhýbat se místům, která jsou zamořená klíšťaty a dalšími krev sajícími členovci, což je vlastně mnohdy nemožné. Dobré je chodit v přírodě oblečený ve světlém. Existují také různé druhy repelentů, jež by mohly klíšťata odpuzovat. O jejich kvalitě je málo známo.

Lymeská borrelióza

- ✔ je závažné onemocnění způsobené bakterií *Borrelia burgdorferi s. l.*
- ✔ je multisystémové onemocnění, které vyvolává poruchy řady orgánů, např. postihuje kůži, klouby a nervový systém včetně mozku, srdce
- ✔ vyskytuje se v 50 státech celého světa
- ✔ v Evropě se uvádí každoročně 50.000, v ČR kolem 3.500 případů
- ✔ na jihovýchodní Moravě ročně několik stovek případů
- ✔ častěji onemocní ženy než muži, a to v poměru 1,6 : 1
- ✔ nejvíce je jich ve věku 45-54 let.

Výzkum

Na Přírodovědecké fakultě v Brně probíhá studium některých aspektů borreliózy. Dlouhodobě je pozorována promořenost klíšťat v parkové lokalitě Pisárky v Brně, krátkodobě i na jiných lokalitách. Snahou je zjistit nejvíce promořené hostitele ze skupiny drobných hlodavců a také intenzitu jejich nákazy. Důležité je také získávat jednotlivé kmeny borrelií, identifikovat

* *Borrelia burgdorferi s. l.* zahrnuje celkem 10 poddruhů, z nichž jen tři jsou v Evropě zodpovědné za projevy onemocnění.

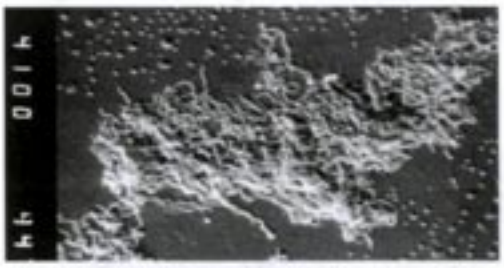

Borrelia afzelii, získaná z klíštěte, v rastrovacím elektronovém mikroskopu, LF MU Brno

je a podrobovat je dalšímu studiu z genetického hlediska.

V Bílých Karpatech, v okolí Malé Vrbky, byli odchytáváni hlodavci, u kterých byla zjišťována jejich promořenost na výskyt protilátek proti borreliím. Ukázalo se, že protilátky byly přítomné v 71 % prozkoumaných hlodavců. Nejčastějšími zásobami sajících klíšťat jsou myšice, norník a hraboši.

Alena Žákovská
Brno

Autorka tohoto článku sama dlouhá léta bojovala s borreliózou. Tady je její příběh.

V roce 1992 jsem onemocněla a až po roce velkých potíží se přišlo na to, že jde o Lymeskou borreliózu. Projevila se nejdříve velkou únavou, která pak převládala po celou dobu onemocnění a jakoby chřipkovým neustávajícím postižením horních cest dýchacích. Pak nastoupila velká bolest v zátylku a postupně přibývaly bolesti velkých kloubů, v zápětí i malých, vedoucí k nepohyblivosti. Přidružila se bolest svalů a nervů.

Po roce, v době špatné pohyblivosti, už se šelestem na srdci, zánětem ledvin a špatnými imunologickými testy, jsem teprve byla přeléčena infúzně podávanými silnými antibiotiky. V průběhu dalších 2 let jsem se tuto léčbu podstoupila ještě dvakrát. Po těch letech léčby, ale stálých potíží, lékaři už nevěřili, že nemoc ještě mám v sobě. Mám ji dodnes.

Celkem 11 let přetrvávaly pozitivní protilátky v obou třídách: IgM i IgG, jejichž hodnoty se střídavě snižovaly a zase zvyšovaly. Pozitivní test na přítomnost proteinů, vyvolávající tvorbu jmenovaných protilátek, pak tyto výsledky potvrzoval.

Další antibiotická léčba však už nebyla možná. Tělo po těchto kúrách bylo velmi oslabené a podléhalo často infekcím, např. kvasinkovým. Trávicí systém také nefungoval nejlépe. Nastoupila tedy léčba alternativní vedoucí k posílení imunitního systému. Ta vedla k výraznému zlepšení stavu, odolnost imunitního systému si však musím občasnou alternativní léčbou stále zvyšovat.

Poslední 2 roky už nepociťuji téměř žádné příznaky. Musím však podotknout, že dostat se z často velmi špatného psychického stavu mi pomohlo sportování.

RECENZE

Ekologické zemědělství

Jiří Urban, Bořivoj Šarapatka a kolektiv - Ekologické zemědělství: učebnice pro školy i praxi, I. díl (Základy ekologického zemědělství, agroenvironmentální aspekty a pěstování rostlin). MŽP Praha 2003, 280 stran.

V roce 2003 vydalo Ministerstvo životního prostředí ČR první díl učebnice o ekologickém zemědělství (EZ). Text je rozdělen do 15 kapitol, které nejprve vymezují ekologické zemědělství, seznamují s pravidly EZ, další kapitoly jsou věnovány rostlinné produkci v EZ. Informují o základních pravidlech pro obdělávání půdy, hnojení a ochranu rostlin, ostatní části jsou zaměřeny přímo na jednotlivé oblasti pěstování jako např. zelinářství, ovocnářství aj. Rozsáhle seznamují s problematikou jednotlivých odvětví a zahrnují mnoho praktických informací užitečných v každodenní praxi.

Pro hlubší studium problematiky je přínosem seznam použité literatury a seznam dalších zdrojů informací. Velkým plusem je též slovník používaných pojmů a cizích slov. K lepší orientaci v učebnici by jistě přispěl rejstřík pojmů, zvláště když se informace k jednomu heslu vyskytují na více místech knihy.

Učebnice je vytištěna na recyklovaném papíře, text v černobílém a obrázky v zelenobílém provedení, pouze obálka je barevná. Samotný text je členěn velmi přehledně a srozumitelně, také tabulky jsou přehledné a snadno pochopitelné. Snad jen jejich popisky by mohly být v záhlaví tabulky a také číslování tabulek by napomohlo lepší orientaci, k čemu vlastně popisek patří. Kvalita obrázků výrazně utrpěla zelenobílým zpracováním, někdy se zhoršila po zvětšení obrázku. Co je však horší a poměrně zásadní, obrázky mnohdy úplně postrádají informační hodnotu, nejsou dostatečně názorné, dokonce se opakují.

V každém případě jde o ucelený text, který se dostatečně podrobně zabývá danou problematikou a zájemcům o ekologické hospodaření bude přínosem.

Hana Poková

Európske dotácie a zdravý sedliacky rozum

Európska únia má záujem na rozvoji vidieka. Jedným z nástrojov je tiež podpora poľnohospodárskej produkcie. Aj slovenskí poľnohospodári majú po vstupe do Európskej únie šancu získať vyššie dotácie na svoju činnosť v porovnaní s predstupovým obdobím. A táto podpora by mala dokonca každoročne rásť.

Dobrá správa? Pre poľnohospodárov a možný rast ich životnej úrovne istotne áno. A pri používaní sedliackeho rozumu to je dobrá správa aj pre starostlivosť o krajinu, pre zvýšenie jej krásy, atraktívnosti, pestrosti...

Chemikálie

Vo veľkej miere to ale závisí od zdravého úsudku a poctivosti hospodárenia gazdu - poľnohospodára. Ak totiž využije dotácie na nákup agrochemikálií a začne ich používať hlava - nehlava, bez ohľadu na zásady správnej farmárskej praxe, môžeme sa veľmi rýchlo dočkať výrazného zhoršenia kvality životného prostredia.

Podľa štátneho monitoringu reziduí v potravinách v Českej republike obsahovalo takmer 36 % vzoriek potravín zvyšky pesticídov (pričom v štátoch EU to bolo dokonca 49 % vzoriek). Pozoruhodný je pritom rozdiel medzi výsledkami vnútri vtedajšej EU v porovnaní s českými vzorkami, v ktorých bolo nájdených pomerne menej zvyškov pesticídov. Je pravdepodobné, že to je dôkaz nehospodárneho využívania agrochemikálií u viac dotovaných poľnohospodárov.

Je to ale napokon aj minulosť nášho štátu - z čias socialistického riadenia poľnohospodárstva, kedy sa plošné používali agrochemikálie k zvyšovania úrody a ochrany rastlinnej produkcie proti škodcom. Drastickým znížením dotácií do poľnohospodárstva v 90. rokoch sa výrazne znížilo aj používanie chemikálií a znížila sa produktivita slovenského poľnohospodárstva. Na druhej strane sa vďaka tomu zvýšila kvalita prírodného prostredia, nastal pre prírodu očistný, ozdravný proces.

Tragikomická situácia

Dnes sme v situácii, keď sa úroda zaoráva alebo spaľuje, globálny poľnohospodársky trh je zasýtený ponukou lacných poľnoproduktov. Potravinová sebestačnosť teda už nie je dôvodom pre používanie agrochemikálií.

Ľahko teraz môže nastať tragikomická situácia: za dotačné peniaze (z kapies nás všetkých - dnes už Európanov) nakúpime a použijeme agrochemikálie, opäť zničíme sebe aj životné prostredie. ‚Vďaka' tomu dosiahneme rekordnú úrodu, z ktorej 90 % nebudeme vedieť predať, lebo už dnes sú slovenské poľnoprodukty na celosvetovom trhu cenovo konkurencie neschopné.

Bio

Iba ak... by sme sa programovo zamerali na kvalitu a snažili sa na celosvetovom trhu, ale aj na našom stredoeurópskom trhu presadiť ponukou kvalitných, bezpečných, bez použitia agrochemikálií vyprodukovaných poľnohospodárskych výrobkov, BIOproduktov a z nich vyrobených BIOpotravín. Biopotravinárstvo je za ostatné roky najprogresívnejším a najviac sa rozvíjajúcim odvetvím. A obľuba biopotravín medzi spotrebiteľmi z roka na rok tiež narastá. Navyše si tak uchovávame krajinu pestrú, životodarnú. Pritom dotácie na tú istú poľnohospodársku pôdu gazdom zostanú. Naopak, pre poľnohospodárov, hospodáriacich v ekologickom systéme sú dotácie dokonca vyššie.

Vedľajším výsledkom takéhoto spôsobu hospodárenia sa stane krajina prifažlivá pre turistov, alebo dokonca pre agroturistiku.

Práca

Jediná ‚nevýhoda' tohto modelu je vyššia náročnosť na ľudskú prácu, väčšia časová náročnosť poľnohospodárskych prác, a napokon - v porovnaní s intenzívnym ‚chemickým' poľnohospodárstvom - aj nižšie výnosy. Tie však vyrovnávajú práve vyššie dotácie pre ekologicky hospodáriace subjekty.

Suma sumarum, ak gazda používa ten slávny sedliacky rozum, ľahko sa rozhodne pre ekologické (aj keď prácnejšie) poľnohospodárenie. Preto, lebo dostane vyššie dotácie, ľahšie predá svoju produkciu, nebude musieť do svojho okolia rozprašovať agrochemikálie, často aj jedovaté, ochráni si vlastné životné a prírodné prostredie (aj pre susedov) a napokon zarobí trebárs ešte aj na ubytovaní hostí na svojej farme či v svojom dvore.

Čím viac poľnohospodárov bude zdravo sedliacky uvažovať, tým skôr nájde európska podpora rozvoja vidieka svoj časom stratený zmysel.

Richard Medal

Ondatry slaví sto let

Kulatá výročí jsme si zvykli slavit a stovka, to už je důvod k pořádné oslavě. Oslavencem však tentokrát není žádný z našich přátel nebo slavných osobností.

Oslavencem a jubilantem jsou dnes nenápadná a tichá stvoření - ondatry. Letos je to právě sto let, co se první jedinci tohoto druhu usadili v Evropě.

Kdykoli se v bělokarpatských řekách a rybnících sníží vodní

hladina, můžete v jejich hlinitých březích pozorovat spoustu děr o průměru kolem dvaceti centimetrů. Tyto díry má na svědomí ondatra pižmová, velký vodní hlodavec s vědeckým jménem *Ondatra zibethicus*. Díry jsou vstupy do systému jejich podzemních nor. Ten bývá dosti složitý a obsahuje kromě hnízdní dutiny chodby přístupové, větrací, úkrytové a únikové. Vždy nejméně jedna z nich má vstup pod vodní hladinou.

Jak se liší od bobra

Ondatra patří k našim největším hlodavcům a na první pohled je podobná nutrii nebo malému bobru. Ondatry dorůstají maximálně čtyřicetcentimetrové délky těla, ovšem k tomu musíme ještě přičíst ocásek, který bývá až dvacet sedm centimetrů dlouhý. Právě ocas nám může pomoci se správnou determinací. Ondatra má totiž dlouhý štíhlý ocas se stran zploštělý (viz obrázek), kdežto bobr má ocas masivní, velice široký a shora zploštělý.

Srst ondatry je tmavohnědé barvy, jen na břišku poněkud světlejší. Některé chlupy jsou silnější a výrazně trčí z kožíšku ven, ondatra proto vypadá, jako by byla neustále naježená. Ondatry jsou velmi dobří plavci. Jejich zadní nohy jsou mezi prsty opatřeny plovacími blánami a ze stran zploštělý ocas funguje při plavání jako kormidlo.

Potrava a rodinný život

Ondatry, jako všichni správní hlodavci, se živí rostlinou potravou. Milují především orobinec a rákos, proto je nejčastěji objevíme v rákosinách a mělkých částech rybníků a dalších vodních nádrží. Pokud zde nejsou vhodné hlinité břehy, ve kterých by si mohly ondatry vyhrabat své nory, řeší své ubytování podobně jako bobři. Postaví si prostě vodní hrady. Jsou to veliké hromady stébel rákosu a orobince vystupující vysoko nad hladinu. Ondatří hrady mají několik vchodů situovaných pod vodou a pohodlnou hnízdní dutinu ležící uvnitř hradu nad vodní hladinou. Nora je vystlána suchou trávou a zejména v zimě poskytuje ondatrám bezpečné a teplé obydlí. Za velkých mrazů ondatry tyto hrady vůbec neopouštějí a mají-li hlad, postupně je zevnitř vyžírají. Je to vlastně dobrý nápad, postavit si dům z jídla, že? Ovšem ondatry jsou velcí mlsouni, a proto si svůj jídelníček občas vylepšují i masitou potravou. Milují zejména škeble a další vodní měkkýše. Poblíže jejich nor můžete nalézt hromádky okousaných a rozevřených lastur. Někdy si smlsnou i na racích, zimujících žábách, nebo na leklých rybách.

Ondatry vedou pestrý rodinný život. Žijí zpravidla v párech a rozmnožují se po celou sezónu, tedy od brzkého jara až do plného podzimu. Průměrně třikrát za tuto dobu vrhne samička po pěti až deviti mláďatech, která již ve věku tří týdnů umí plavat. Protože rostlinné potravy je u vody všude dost, velice brzy se taková mláďata osamostatňují a odcházejí z domova žít na vlastní pěst. V ideálních podmínkách se ondatry mohou dožít až deseti let, zpravidla se však nedožijí čtvrtého roku života. Ondatry jsou u nás velmi hojné, a kdykoli se budete u vody chovat tiše, určitě nějakou uvidíte. Nejlépe navečer před setměním, kdy ondatry začínají aktivovat.

Historie

Ondatry, bez nichž si dnes naši přírodu ani neumím představit, však nejsou původní složkou naší a dokonce ani evropské fauny. Pocházejí ze Severní Ameriky a za to, že dnes žijí na ohromné části Evropy, může jediný muž. Tím je český šlechtic kníže J. Colloredo-Mannsfeld. Ten v roce 1905 přivezl z Ameriky dvanáct párů ondater a nechal je vypustit na svém panství Dobříš, asi čtyřicet kilometrů od Prahy. Ondatrám se na Dobříši, v krásném prostředí lesů, pasek a rybníků, výtečně dařilo. Dostatek potravy a klidu, žádní přirození nepřátelé, to byly hlavní důvody, proč se ondatry docela rychle začaly šířit i na okolní panství. Šlo jim to tak znamenitě, že za deset let obsadily celé Čechy a v roce 1915 se objevily první ondatry i na Moravě a v Bavorsku. O dva roky později obsadily ondatry i Sasko a od roku 1927 jsou trvalou součástí fauny vzdáleného Virtenberska. Kolem Vídně a uherskou nížinou se ondatry vydaly na Balkán, přes Polsko obsadily Skandinávii a pronikly na Sibiř. Zde se spojily

s druhou nepůvodní populací, za jejíž existenci jsou odpovědni sovětští chovatelé kožešinových zvířat. Ti totiž v průběhu minulého století z Ameriky přivezli a do přírody vypustili na osmdesát tisíc ondater, jež postupně osídlily celou Sibiř a Střední Asii.

Ve většině zemí Evropy byly ondatry zprvu považovány za velmi škodlivé, protože většina řek byla již před jejich šířením zregulována a ondatří nory narušovaly upravené břehy. Na ondatry byly pořádány hotové štvanice a za jejich odstřel byly vypisovány odměny. Časem se však situace uklidnila. Vodohospodáři si zvykli, ondatry stabilizovaly své stavy, rybáři ani zemědělci díky potravnímu zaměření ondater neměli důvod k boji.

Ondatra pižmová je tak jedním z mála tvorů, který přesto, že byl experimentálně přestěhován člověkem do nepůvodní oblasti, stal se běžnou součástí nového prostředí, aniž by jej nějakým způsobem významně ohrozil či poškodil. Proto pozvedám pomyslnou číšku a přeju ondatrám k jejich stému výročí zdomácnění v Evropě jen to nejlepší.

Pavel Bezděčka

Kyanovodíkom proti nepriateľom

Určite ich poznáte, pomalé až lenivé, pestro sfarbené motýle, ktoré počas slnečných letných dní posedávajú na lúčnych kvetoch. V ich sfarbení dominuje čierna, modrá, žltá a červená farba. Kombináciou týchto výstražných farieb dávajú vretienky (vretenušky) všetkým nepriateľom jasne najavo, že sú nejedlé a jedovaté.

Práve jedovatosť týchto neveľkých motýľov s rozpätím krídel 3-4 cm im dovoľuje, že prakticky pred nami neuletia, alebo len veľmi neochotne, prípadne sa urobia mŕtvymi. Páriace sa dvojice sú najneopatrnejšie a bez problémov ich môžeme chytiť do ruky. A aké že to používajú vretienky zbrane, keď sa im oblúkom vyhnú aj hmyzožravé vtáky? Pri vývoji chemických zbraní predbehli Saddáma H. o pár miliónov rokov a zo širokej palety jedov si vybrali chemicky síce jednoduchý, ale zato veľmi účinný kyanovodík (HCN). Je zaujímavé, že pomocou tohoto plynu sme ešte pred pár desaťročiami bojovali práve proti hmyzím škodcom, napríklad plošticiam (štěnicím). To, že človek dokáže vyrobiť kyanovodík i ďalšie jedy, nikoho neprekvapuje, no ako sa tejto úlohy zhostili vretienky?

Dospelé motýle kyanovodík nesyntetizujú, iba využívajú „prácu" lariev - húseníc, ktoré získavajú stavebný materiál zo živných rastlín. Veru, len málokoho by napadlo, že napríklad húsenice vretienky ďatelinovej (vřetenušky jetelové) popásajúce sa na bežnej ďateline plazivej dokážu aj bez laboratória vyrobiť kyanovodík. Využívajú pritom tzv. kyanogénne glykozidy linamarín a lotaustralín. Tak, ako je to časté aj u iného hmyzu, prechádzajú jedovaté látky nahromadené v telách lariev aj do dospelcov. Preto vretienky pri napadnutí predátorom môžu uvoľniť pomerne veľké množstvo kyanovodíka na báze tykadiel alebo na hrudi v mieste, kde sa kĺbom pripájajú končatiny motýľa. A nakoľko kamufláž a pretvárka nie sú len vynálezom človeka, ale bežným javom v prírode, iste nás neprekvapí, že sa počas miliónov rokov vyvinuli niektoré druhy hmyzu, ktoré napodobňujú svojim sfarbením jedovaté vzory (aj vretienky), aj keď často nemajú žiadne alebo len slabšie chemické zbrane. Spomedzi motýľov sa na vretienky veľmi podobá napríklad bežný bieloškvrnáč púpavcový (běloskvrnáč pampeliškový), z množstva červeno čiernych chrobákov možno spomenúť napríklad pestroše.

Tak, ako k bielokarpatským lúkam patrí bohatstvo kvitnúcich

Páriace sa vretienky vičencové

rastlín, nemožno si tieto trávnaté spoločenstvá vytvorené pracovitými rukami našich predkov predstaviť ani bez pestrej palety motýlích krídel, medzi ktorými majú svoje nezastupiteľné miesto aj vretienky. Dúfajme, že sa ich populácie ani v ďalších rokoch nezmenšia a v dôsledku rozumného tradičného obhospodarovania bielokarpatskej krajiny sa zvýši početnosť vzácnejších druhov vretienok i ďalších motýľov.

Jozef Májsky
Trenčín

O duze a motýlovi

Když přijde jarní deštík nebo když letní bouřka prochází krajem, vídáme na nebi barevné oblouky duhy. V té chvíli je příroda určitě nejbarevnější. Louky i zahrádky doslova září barvami nespočetných květů, ve vzduchu nad nimi poletují pestří motýli, brouci i ploštice, nad rybníky létají červené a modré vážky a nad tím vším se klene duha. Vždycky to tak ale nebylo.

Kdysi dávno, tak dávno, že to nepamatuje ani můj pradědeček a kdy ještě lidé ani města nestavěli a knížky nepsali, si zvířátka každý rok volila svého krále. Vždycky na podzim, dřív než čápi odletěli do Afriky, se konal všeobecný sněm, na kterém byl zvolen král zvířátek na příští rok. Ten se ujal vlády na jaře, sotva sešel sníh a roztály ledy, aby pak vládl až do dalšího jara. Jednou si zvířátka za svého krále zvolila starého výra.

„Je to moudrá sova a bude nám spravedlivě vládnout," prohlásil na sněmu sýček, který výra k volbě osobně navrhl.

„Je velký a vypadá důstojně," podpořila výří kandidaturu i sova pálená.

„Já si ale myslím, že výr nebude dobrý král. Vždyť nás neustále pronásleduje," ozvala se vysokým hláskem myšice.

Jenže nikdo ji (kromě ježků a zajíců) neposlouchal a nebral vážně a sněm nakonec výra za krále příštího roku zvolil. Škoda, přeškoda, že zvířátka nevyslyšela bojácnou myšici.

Na jaře, sotva sešel sníh a roztály ledy, všichni zkoprněli překvapením. Celá krajina, stromy i keře a dokonce i mladičká travička co právě rašila z chladné země, prostě vše bylo šedé. Nikde nebylo jediné barvičky. Když rozkvetly první sněženky, orseje, plicníky a fialky, i jejich květy byly pouze šedivé. A když ze svých zimních úkrytů vylétly babočky a elegantní žluťásci, tedy motýlci co ještě na podzim byli krásně barevní, i ti teď byli obyčejně šedí, jako je úlomek břidlice.

„Co se to děje?" ulekl se ledňáček, když uviděl svůj šedivý obraz na vodní hladině.

„Kde jsou mé krásné proužky?" podivil se otakárek, který se právě vylíhnul z kukly.

„Nemůžeme to tu poznat," křičeli rorýsi, kteří právě přiletěli z jihu.

„Ztratily se barvy," usoudila vrána šedivka, která snad jediná se nezdála být zaskočená.

Jenže neměla pravdu. Barvy se neztratily. Barvy byly ukradeny. A ukradl je sám král se svými dvořany. Výr a ostatní sovy už dlouho a velice moc záviděli ostatním ptákům, motýlům i jiným zvířátkům, že jsou krásně barevní. A záviděli jim také to, že přes den si užijí i barev květů, listí, trávy i barevných kamínků na březích řek. Zatímco sovy, které jen v noci létají, si barev vůbec neužijí. Proto je ukradli. Z obyčejné a hloupé závisti.

Všechny barvy a barvičky sovy uschovaly v mohutném dutém dubu, co rostl uprostřed lesa. Ve dne v noci pak držely na dubu stráž a nikomu nedovolily se k dubu ani přiblížit. Marně je zvířátka prosila, marně za sovami petiční výbory přicházely.

„Je to vůle vašeho krále," rezolutně říkaly soví hlídky, „sami jste si jej zvolili!"

Byla to pravda a proto se nikdo nebouřil, nikdo neprotestoval a všichni jen chodili se sklopenými hlavami.

Všichni ... až na jednu malou drzou housenku.

„A proč bychom měli poslouchat takového zlého krále?" ptala se zvýšeným hlasem Iris (neboť tak se ta housenka jmenovala). „Proč jej nesvrhneme z trůnu? Nebo proč mu vlastně nevyloupíme tu jeho skrýš s barvami?"

„Protože jsme si jej na podzim sami zvolili a teď musíme poslouchat, děvenko," vysvětlila jí stará zobonoska sedící na vedlejším listu.

„Ale já jej nevolila," rozčertila se Iris, „já na podzim ještě nebyla na světě a tak nemusím poslouchat!"

Hned druhý den se Iris vydala na cestu k sovímu dubu. Příchod si naplánovala hezky na poledne, kdy sluníčko nejvíc svítí a jsou sovy nejospalejší. Sovy si jí opravdu vůbec nevšimly, to však hlavně proto, že byla maličká a navíc lezla pomalu mezi suchým listím. Iris se tedy opatrně vyšplhala na kmen dubu a nenápadně vklouzla do dutiny, kde byly uschovány uloupené barvy. A víte co tam dělala? Nic, naprosto nic!

Jen čekala a když přišel její čas, zakuklila se. Bylo to jednoduché a zároveň velice chytré. Sovy totiž hlídaly skrýš proti všem, co chtěli přijít nebo přilétnout a vůbec nebyly připravené na to, že by někdo chtěl z dubové dutiny odlétnout. A to se brzy stalo.

Netrvalo dlouho a jednoho slunečného rána kukla naší odvážné Iris praskla a na svět přišel velký a silný motýl. Motýl počkal až mu vlhká křídla oschla a krásně se napjala. Na zkoušku několikrát zakroužil v rozlehlé dutině dubu a potom přišlo to hlavní. Na svá široká křídla nabral barev co jich tam udržel. Nasypal si barvičky i na své tělo, nožky a tykadla. Doslova celý se obalil modrou a červenou, žlutou a zelenou, hnědou i béžovou, fialovou i oranžovou, no prostě všemi barevnými odstíny co si jen vzpomenete a co sovy ukradly v přírodě. A potom to přišlo.

Ten neuvěřitelně barevný motýl vyletěl z dutiny šedého dubu, jako zářivý drahokam proletěl mezi překvapenými sovami a vyletěl vysoko nad šedivý les. Nad šedivou krajinu až k šedavým mráčkům, které se prostíraly nad obzorem. Z těch šedavých mráčků lehce pršelo a jak motýl stoupal k nebi, drobounké kapičky deště z něj sbíraly vzorky barev a pomalu je snášely k zemi. Motýl letěl vzhůru tak dlouho, kolik mu síly stačily. Potom, zatížen drobounkými kapičkami jež ulpěly na jeho křídlech i těle, se obloukem snášel zpět k zemi. Barevná stopa, co za ním v tom dešti zůstávala, vymalovala krásný barevně přebohatý oblouk - duhu.

Kapičky deště postupně duhu rozmývaly a vzorky barev snášely dolů. Tak se stalo, že tráva byla opět zelená, modrásci modří, žlutásci žlutí, hnědásci hnědí ...no co vám budu povídat, celá příroda byla zase hezky barevná jako tomu bylo dřív. Iris zvítězila nad panovačným výrem, a duha to byl vlastně první vítězný oblouk v dějinách. Lidé jich potom vystavěli mnohem víc, ale žádný nebyl nikdy tak pěkný.

A Iris housenka nebo motýl? Zůstala po ní nějaká památka? To víte, že ano. Podnes se jeden k našich nejkrásnějších motýlů jmenuje batolec duhový. Batolec proto, že ten vzdor a hlavně nápad jak vrátit ukradené barvy vymyslela malá housenka - tedy jakési motýlí batole. A přívlastek duhový? Nu, vy jste ještě neviděli křídla batolce duhového? To jste tedy o hodně přišli!

Poznámka odborná: vědecké jméno batolce duhového je *Apatura iris*.

Pavel Bezděčka

Česko-slovenský slovníček

Domácí potřeby

V každé domácnosti se nachází stovky, možná více než tisíc věcí, které potřebujeme k tomu, aby se dalo vařit, uklízet, spravovat věci a tak podobně. Také kolem domu je hodně práce: musí se třeba pečovat o zahradu. Ale každá domácnost se řídí podle své představy a svého řádu.

Možná, že slovenské domácnosti mají společné rysy, které se nějak liší od českých či moravských. Každopádně dochází často k rozdílnosti v názvosloví. Důkazem je dnešní slovníček.

Richard Medal
Jan W. Jongepier

slovensky	**česky**
kachle	kamna
kutáč	pohrabáč
panvica	pánev
varecha	vařečka
lievik	trychtýř
mažiar	hmoždíř
štupeľ	zátka, špunt
riad	nádobí
lopárik	prkénko
vešiak	ramínko
uterák	ručník
vankúš	polštář
paplón	přikrývka, peřina
gombík	knoflík
kefa	kartáč
ihla	jehla
verklík	kolovrátek
vejár	vějíř
válov	žlab, koryto

kosák	srp
krhla	konev
oberák	česáček
fúrik	kolečko
metla	koště
štipec	kolíček
skrutkovač	šroubovák
klinec	hřebík

Kam pro informace?

S blížící se turistickou sezónou si vám dovolujeme nabídnout přehled turistických informačních center v Bílých Karpatech. Záleží jen na vašem rozhodnutí, zda jejich nabídky využijete.

Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s.
Bartolomějské nám. 47, 698 01 Veselí nad Moravou
Tel.: 518 322 545, fax: 518 324 792
E-mail: visbk@bilekarpaty.cz,
web: www.bilekarpaty.cz/vis
Otevírací doba: po-pá: 8-16 hod. (jindy podle telefonické dohody)
Produkce informačních letáků řady Příroda Bílých Karpat. Ekologická poradna. Nástěnná výstava Příroda jihovýchodní Moravy.

Informační centrum města Strážnice
Předměstí 399, 696 02 Strážnice
Tel.: 518 332 184, fax: 518 332 067
E-mail: irra@irra.cz, web: www.irra.cz
Otevírací doba: po-pá: 8.00-17.30 hod.
Organizace zájezdů do vinných sklepů.

Inklub
Tvarožná Lhota, 696 64
E-mail: bkarpaty@inexsda.cz,
web: www.inexsda.cz
Tel.: 518 337 008
Otevírací doba: po-pá: 10-16 hod.
Informace o stromu jeřáb oskeruše.

Městské informační centrum
Masarykovo nám. 21, 686 01 Uherské Hradiště
Tel.: 572 525 525-6, fax: 572 525 527
E-mail: mic@mic.uh.cz, web: www.mic.uh.cz, www.slovacko.cz
Otevírací doba: po-ne: 8-18 hod.
Poskytuje také informace o turistické oblasti Chřiby.
Informační centrum pro mládež.

Městské informační centrum
Kounicova 77, 688 01 Uherský Brod
Tel.: 572 634 802
E-mail: mic@ub.cz, web: www.mic.ub.cz
xOtevírací doba: po-pá: 9-12, 13-17 hod., ne: 13-15 hod.
Centrum je provozováno v rámci galerie, kde jsou vystaveny obrazy, výtvarná díla, plastiky apod.

Informační středisko pro rozvoj Moravských Kopanic
Starý Hrozenkov 11, 687 74
Tel./fax: 572 696 323
E-mail: iskopanice@razdva.cz, web: www.pro-bio.cz, www.bilekarpaty.cz
Otevírací doba: po-pá: 7.30-16.30 hod.
Také regionální centrum PRO-BIO, poskytuje informace a poradenství v oblasti ekologického zemědělství.

Městské informační centrum Slavičín
Mladotické nábřeží 849, 763 21 Slavičín
Tel.: 577 342 251, 737 751 874, fax: 577 341 238
E-mail: kultura@město-slavicin.cz,
web: www.mesto-slavicin.cz
Otevírací doba: po-pá: 9-11, 13-16 hod.
Centrum je provozováno společně s Městským klubem, který pořádá různé výstavy.
Od 21. června do 14. září výstava k událostem letecké bitvy nad moravsko-slovenským pomezí. K vidění budou fotografie, modely částí a fragmentů letadel apod.

Místní informační centrum Strání
Na Zámečku 71, 687 65 Strání
Tel./fax: 572 695 240
E-mail: mic@strani.cz, web: www.strani.cz
Otevírací doba: po, út, čt: 10-18, st: 9-16 hod., pá: 9-14 hod.
Centrum je provozováno v knihovně.

Městské informační středisko Luha Info
Masarykova 950, 763 26 Luhačovice
Tel./fax:.: 577 133 980, 577 132 341
E-mail: luhainfo@město.luhacovice.cz, web: www.město.luhacovice.cz
Otevírací doba (červenec, srpen): po-pá: 8-18, so: 9-13, ne: 13-18 hod.

Informační centrum Mikroregionu Bojkovska
Sušilova 952, 687 71 Bojkovice
Tel: 603 530 615, 572 641 151
E-mail: p.kuca@bojkovice
web: www.mikroregion-bojkovsko.cz
Otvírací doba: po-pá: 9.30-16 hod.
Centrum je umístěno v přízemí městského úřadu.

Muzeum a turistické informační centrum
Podzámčí 861, 763 31 Brumov-Bylnice
Tel.: 577 330 138
Otevírací doba: út-ne: 9-11.30, 12.30-17 hod.
Do konce roku výstava "Lidové obyčeje na jižním Valašsku" a výstava dokumentů, fotografií a trofejí Sboru dobrovolných hasičů v Brumově.

Městské informační centrum (MIC)
Masarykovo náměstí 276, 766 01 Valašské Klobouky
Tel.: 577 311 150
E-mail: infocentrum@mu-vk.cz
Otevírací doba: po-pá: 8-16 hod.
Centrum společně s Městským muzeem sídlí v prostorách Staré radnice.

ZO ČSOP Kosenka
Brumovská 11, 766 11 Valašské Klobouky
Tel.: 577 320 069
E-mail: kosenka@mail.walachia.cz,
web: www.kosenka.cz
Otevírací doba: po-pá: 8-16 hod.
Informační letáky Chodníky Bílých Karpat. Ekologická poradna. Umístění v rekonstruované roubené stavbě - dřevěnici

Další informace najdete na internetu: www.slovacko.cz ● www.jizni-morava.cz ● www.kr-jihomoravsky.cz www.kr-zlinsky.cz ● www.bilekarpaty.cz ● www.mikroregion-bojkovsko.cz ● www.luhacovske-zalesi.cz

Kviz

1. Které z následujících zvířat nepatří mezi hady?
a) zmije obecná
b) užovka obojková
c) slepýš křehký

2. Který pták neodlétá do teplých krajin?
a) vlaštovka
b) vrabec
c) kos

3. Kteří dva ptáci jsou si nejvíce podobní?
a) datel - vrabec
b) kos - straka
c) vlaštovka - jiřička

4. Která houba je jedovatá?
a) hřib hnědý
b) kozák březový
c) hřib žlučník

5. Který jehličnan je opadavý?
a) smrk ztepilý
b) modřín opadavý
c) jedle bělokorá

6. Jakou barvu květu má orsej jarní?
a) žlutou
b) modrou
c) červenou

7. Velevrub malířský je:
a) plž
b) mlž
c) hlavonožec

8. Liška je:
a) všežravec
b) býložravec
c) masožravec.

9. Kterému jehličnanu rostou šišky směrem nahoru?
a) jedle bělokorá
b) borovice lesní
c) smrk ztepilý

10. Která z rostlin nekvete v létě?
a) pcháč zelinný
b) violka vonná
c) kopretina bílá

A. Poznáš naše ptáky a savce?

Ptáci:	**Savci:**
kvotšalav	ciajz
aovs	věmded
barvec	avreekv
tdela	rýnetop
karýso	ežkej
ilepán	rtekk

C. Seřaď správně názvy rostlin:

1	Violka	a	hajní
2	Smetánka	b	chudobka
3	Leknín	c	obecný
4	Pomněnka	d	zlomocný
5	Sedmikráska	e	lékařská
6	Orsej	f	bílý
7	Sasanka	g	vonná
8	Jahodník	h	skvrnitá
9	Rulík	i	jarní
10	Hluchavka	j	lesní

B. Rozděl rostliny na jedovaté a léčivé:
kontryhel obecný, smetánka lékařská, dobromysl obecná, hluchavka bílá, rulík zlomocný, růže šípková, tis červený, vraní oko čtyřlisté, pryskyřník polní.

Doplň do kytičky:
1. sýkora se žlutým břiškem
2. bílý motýl
3. opadavý jehličnatý strom
4. mládě srny
5. modře kvetoucí polní plevel
6. horská rostlina, kterou má ve znaku Krkonošský národní park
7. larva žáby

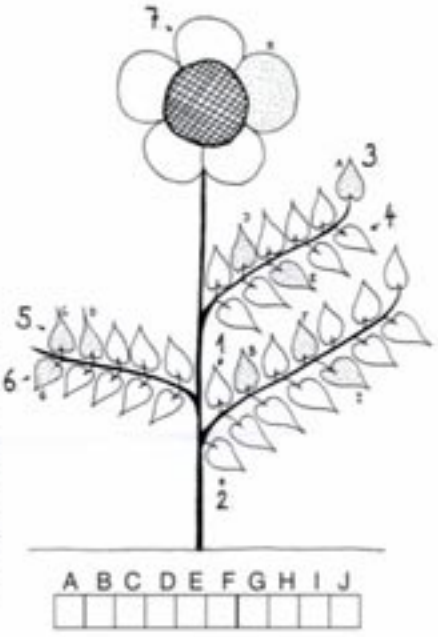

Správné odpovědi z minulého čísla:
Tajenka: fotosyntéza
Doplňovačka: sněženka

Bílé - Biele Karpaty – časopis moravsko-slovenského pomezí
Vydávají: Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty o.p.s., Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Bílé Karpaty (Veselí nad Moravou) a Centrum environmentálnych aktivít (Trenčín) ve spolupráci se Správou CHKO Biele Karpaty (Nemšová) a Správou CHKO Bílé Karpaty (Luhačovice).
Finanční podpora: Časopis byl podpořen v rámci výběrového řízení MŽP ČR na podporu projektů předkládaných nestátními neziskovými organizacemi.
Kontaktní adresy:

VIS Bílé Karpaty
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel., fax: 518 322 545
e-mail: visbk@bilekarpaty.cz
Jan W. Jongepier

CEA
Mierové námestie 29
911 01 Trenčín
tel., fax: 032 / 640 0400
e-mail: cea@changenet.sk
Richard Medal

Redakce: Pavel Bezděčka, Barbora Duží, Jana Hajduchová, Jan W. Jongepier, Richard Medal, Sylva Mertanová, Marie Petrů, Hana Poková, Věra Pospíšilíková
Fotografie: Jan W. Jongepier (titulní strana, str. 2), Jana Hajduchová (zadní strana obálky, str. 12, 13), Stanislav Javora (str. 5), Marie Petrů, Hana Poková (str. 12), Drahomíra Starobová (str. 8), Bohumil Jagoš (str. 14), Richard Medal (str. 14, 16, 19), Alena Žákovská (str. 17), Jozef Májsky (str. 21).
2. číslo ročníku 2005 vychází v červnu 2005
Reg. č. E 7428, ISSN 1211 – 3638, Ročník X, číslo 2, náklad 1800 ks, cena 25 Kč, 25 Sk
Tisk: Agentura NP, Staré Město u Uherského Hradiště

Uzávěrka čísla 3/2005 je 14. srpna 2005.

Výplatné hrazeno v hotovosti
Distribuce v ČR povolena Ministerstvem kultury
pod registračním číslem MK ČR E12382.

Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou

Cena 25 Kč, 25 Sk